

Depremlerin Rizikoları ve Sosyal Etkileri: 6 Şubat Depremlerinin Kitlesele Travması

Ayşe Betül Tanrıverdi¹

Öz

6 Şubat depremlerinden etkilenen depremzedelere göre depremlerin sebeplerinin ve sonuçlarının neler olduğunun araştırılması amacıyla bu çalışma tasarlanmıştır. Örneklem grubunu Sivas KYK'ya (devlet yurdu) yerleştirilen sosyo-ekonomik düzeyi düşük depremzedeler oluşturmaktadır. Veriler nitel araştırma yöntemine göre elde edilmiş; MAXQDA 2025 programıyla tematik analiz edilmiştir. Bulgular depremin sosyal etkisi ve depremin rizikosu kapsamında açıklanmaktadır. Depremin rizikosunda, doğal afet yaklaşımı, fay, depreme hazırlık, zayıf denetim mekanizması, sapsmış işlev, bina tasarımı ve zemin etütü, enkaz, ilahi yaklaşım, günaha karşı ceza yaklaşımı, korku teması ve kitlesele travma etkisi temalarına ulaşılmıştır. Depremin sosyal etkisinde siyasi yetkililer, mesleki ve kolektif bilinç, ortak tema olan sapsmış işlev, sosyal bağlar, sosyal çözölme, sosyal bütünleşme temaları elde edilmiştir. Depremlerde ihmaller ve yetersiz tedbirler nedenleriyle yıkıcı etkilerinin arttığı düşüncesi öne çıkmıştır. Gelecekte yaşanacak depremlere bütöncöl hazırlıklı olunması, önlemler alınması gerekmektedir. Araştırmanın depremin rizikoları ve toplumsal etkileri bağlamında kitlesele travma analizinin alan yazına psiko-sosyal yönlerden katkı sunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Afet Yönetimi, Risk, Kent, TSSB, Yapı Stoğu, 6 Şubat Depremleri

Risks and Social Impacts of Earthquakes: Mass Trauma of the February 6 Earthquakes

Abstract

This study was designed to investigate the causes and consequences of the earthquakes according to the earthquake victims affected by the 6 February earthquakes. The sample group consists of low socio-economic status earthquake victims who were placed in Sivas KYK (state dormitory) during the 6 February earthquakes. The data was obtained using qualitative research methods and analysed thematically using the MAXQDA 2025 programme. The findings are discussed in terms of the social impact of the earthquake and the risks associated with it. In terms of earthquake risks, the following themes were identified: natural disaster approach, fault lines, earthquake preparedness, weak control mechanisms, dysfunction, building design and soil surveys, wreck, divine approach, punishment for sin approach, fear theme, and mass trauma effect. In terms of the social impact of the earthquake, the themes of political authorities, professional and collective consciousness, deviant function as a common theme, social ties, social disintegration, and social integration were identified. The idea that the destructive effects of the earthquake were exacerbated by negligence and inadequate measures came to the fore. It is necessary to be fully prepared for future

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Gazetecilik Bölümü, İletişim Faköltesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas
e-posta / e-mail: abetultanriverdi@cumhuriyet.edu.tr ORCID No: 0000-0002-5046-4618

earthquakes and to take precautions. It is expected that the study will contribute to the literature on the psycho-social aspects of mass trauma analysis in the context of earthquake risks and social impacts.

Keywords: Building Stock, City, Disaster Management, PTSD, Risk, 6 February Earthquake

1. GİRİŞ

Türkiye’de depremlerin yıkım gücünün yüksek olmasının yapısal ve sosyal yönleri bulunur; yapısal sorunlar teknik konularla doğrudan ilgili olsa da sosyo-kültürel etmenlerle şekillenirler. Deprem sadece jeolojik bir olay değildir (Bayhan ve Yasuntimur, 2024); Sosyolojik, Psikolojik yönlerle toplumsal bir olgudur. Depreme karşı farkındalık toplumların psiko-sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi gelişmişlikleriyle yakından ilgilidir. Bireylerin yaşadığı mesken tipi deprem farkındalığını göstermekte; bu farkındalık eğitim düzeyiyle ilişkili dayanıklı binaların tercih edilmesini sağlamaktadır (Değirmenci ve Altunay, 2024). Depreme hazırlık gelecek nesiller adına önem arz etmekte (Yildiz vd. 2020), gelişmişlik arttıkça farkındalık öne çıkmaktadır.

Türkiye’de ortalama 2 yılda bir 6 şiddetinde deprem meydana gelir; maddi ve manevi yıkımlar, zararlar ve travmalar yaşanır; depremlerin şiddeti kanıksanır. 6 Şubat, birçok şehirde maddi manevi yıkımlara, kitlesel travmalara neden olmuştur (Kizilhan vd. 2024). Türkiye’de 5-5.5 büyüklüğündeki depremlerde yıkım eşiği mimari dayanıklılığa (Öztürk vd. 2023) bağlı can, mal kaybı yaşatabilir. Türkiye’de yüksek ölçekli depremlerin meydana gelmesi, depremi toplumsal sorun haline dönüştürür. Depremzedelerin deneyimlerinin anlaşılması depremlerin muhtemel olumsuz sonuçları için ön görülerde bulunmayı, Sosyolojik araştırmalar yapmayı gerektirir.

Fay hatlarının ve biriken stresin aktarımlarının yapılar üzerine yıkıcı etkileri bulunur (Aydan vd. 2024). Zemin sıvılaşması depremin yıkıcılığını artırır (Işık vd. 2025). 6 Şubat depremlerinin Hatay ve Adıyaman yıkımları zemin, bina yapılarındaki sorunlar nedeniyle gerçekleşmiştir (Kirtel vd.2024). İnşaatlar ve yapılardaki zayıflıklar, çok katlı binalar, kesik ve zayıf kolonlar, hızlı yapılaşmalar ciddi hasarlara sebep olurlar (Doğan vd. 2024; Gültekin vd. 2024). 6 Şubat depremlerinde Malatya’da zarar gören yapı stoğu üzerine çalışmada “yapı tasarımı aşaması ile proje aplikasyonunun arasında bulunan birtakım uyumsuzlukların, hataların, kusurların yapının deprem performansı üzerinde oldukça önemli etkilere sahip olduğu” görülmüştür (Ekinci ve Özmen, 2025).

Depremin hayatta kalanlar üzerinde derin psiko-sosyal ve ekonomik etkileri bulunur (Bayhan ve Yasuntimur, 2024). “6 Şubat depremlerinde yaşanan zorluklar, depremin psiko-sosyal etkileri ve deprem konusundaki eksiklikleri” çerçevesinden değerlendirilebilir (Yanardağ vd. 2024). Afet yöresinde yaşayan depremzedeler temel ihtiyaçlara erişmekte zorlanmış, sosyal çevrelerinden uzaklaşarak yalnızlaşmışlardır. 6 Şubat depremzedeleri afete dirençlilik noktasında kırılganlık yaşamışlardır (Kaya, 2025). 6 Şubat depremlerinde yıkılan mekânlar yer duygusunun yitimi anlamına da gelebilir (Alkan ve Özgen, 2025). Deprem kaygısı ile dini başa çıkma bağlamında, depremzedelerin tevekkül ettikleri, din ve inanç yoluyla depremin etkilerini atlarmaya çalıştıkları söylenebilir (Bahadır ve Ay, 2025). Literatürde depremlerin sebeplerinin ve sonuçlarının depremzedeler tarafından nasıl algılandığına yönelik eksikler görülmüş, sahaya inilmiştir.

Depremzedelerin 6 Şubat’a düşüncelerinin neler olduğu, deprem anını nasıl deneyimledikleri, neler hissettikleri araştırmanın amaçlarındandır. 6 Şubat depremlerinden yola çıkılarak Türkiye’deki depremselliğin sosyal etkisinin ve rizikosunun ele alınması çalışmanın özgünlüğünü oluşturur. Araştırmanın örneklemi, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü bünyesinde hizmet veren Kredi Yurtlar Kurumunda geçici konaklamış depremzedelerdir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemi, vaka çalışması deseni, veri toplama aracı araştırmacı tarafından hazırlanan duygu ve düşünceyi araştıran sorular kullanılmıştır. Veri analiz sürecinde Braun ve Clarke’ın (2022) yaklaşımına göre altı aşamalı analiz yapılmış, kodlar oluşturulmuş, depremin rizikosu ve sosyal

etkisi kapsamlı temalar elde edilmiş, araştırma bulguları raporlanmıştır. Bulgular ve yorumlama kısmında bu temalar detaylı sunulmuştur. Sonuçlara göre çözüm önerileri getirilmiştir. Çalışmanın örnekleminin KYK depremzedelerinden oluşması, görüşmelerin 6.ayda yapılması, katılımcıların sosyo-ekonomik düzeyinin zayıf olması araştırmanın metodolojik özgünlüğüdür. Elde edilen veriler Türkiye'nin depremselliğine sosyal iç görü sağlamaktadır. Yapılaşmadaki, denetim mekanizmasındaki, yetkililerin sorumluluk alanlarındaki zayıflıkların toplumun yapısını olumsuz etkilediği görülmekte olup depremlerde yönetilen travma ele alınmaktadır.

2.TÜRKİYE'DE DEPREMSELLİK VE 6 ŞUBAT 2023 DEPREMLERİ

Tarihsel süreçte birçok büyük ve yıkıcı deprem yaşanmış; can ve mal kaybı olmuş, psiko-sosyal, kültürel ve ekonomik yıkımlar meydana gelmiş, Türkiye'nin toplumsal yapısı ve refahı olumsuz etkilenmiştir. Türkiye'de 1900'lü yıllar ile 2023 yılı arasında toplam 12.239 adet deprem olmuştur. 6 ve üzeri depremlerde, toplamda yaklaşık 11.932 kişi yaşamını yitirmiştir. 1903 Malazgirt depremiyle 2626 kişi, 1966 Varto depremiyle 2394, 1975 Lice depremiyle 2385 kişi, 1983 Erzurum depremiyle 1155 kişi hayatını kaybetmiştir (Deprem Verileri, 2024). 7 ve üzeri depremlerden toplamda yaklaşık 67.141 kişinin hayatını kaybettiği; 1939 Erzincan depremiyle 32962, 1942 Niksar-Erbaa depremiyle 3000, 1943 Tosya Ladik depremiyle 2824, 1944 Gerede depremiyle 3959 ve 1999 Kocaeli depremiyle ise 17127 kişinin hayatını kaybettiği görülmektedir (Deprem Verileri, 2024). Kara ve Fahjan'a (2024) göre, orta ve şiddetli depremlerde ölümler, ekonomik kayıplar mühendislik çalışmalarına bağlı jeolojik ve jeoteknik nedenlerden kaynaklanmaktadır. Depremin büyüklüğü ve şiddeti birbirinden farklı olup depremin sonuçları şiddetiyle ilişkilidir. Depremin büyüklüğü Rihter ölçeğiyle belirlenebilirken; depremin şiddeti lokasyonun nüfusuna, jeolojik yapısına, binaların depreme uygunluğuna bağlıdır.

Türkiye'de 6 ve 7 üzeri depremlerin üretebilecek fay hatları çoğunlukla ülke ekonomisine önemli katma değer sağlayan büyük, sanayileşmiş şehirlerin yakınlarında yer almaktadır (Ince, 2012, Korkmaz vd. 2013, Orhan vd., 2007). Özellikle İstanbul, İzmir, Balıkesir, Bursa, Adana gibi sanayi şehirleri olası büyük bir depremde büyük ekonomik kayıplar yaşayacak, alt yapı sistemleri zarar görecektir, civarındaki illerde benzer riskleri taşıyacaktır. Bu risklere rağmen Türkiye'de yapılaşmada zayıflıklar devam etmekte; afete farkındalıklar yeterli düzeye gelememektedir. Bu gerekçelerle 5 üzeri depremler özellikle kırsal yerleşim birimlerinde yıkım eşiği olmakta, can ve mal kaybı riski artmakta; 6.5 üzeri depremler ise meydana geldiği lokasyonları ekonomik, kültürel ve psikolojik devasa nitelikte etkilemektedir. Türkiye'de özellikle büyük deprem üretme riski bulunan fay hatlarının ülke ekonomisine önemli katkısı bulunan, nüfusu kalabalık şehirlere yakın yerlerde olması Türkiye'nin geleceği adına endişe vericidir.

Afet yörelerindeki jeolojik, jeofizik zayıflıklardan kaynaklı yapı stoğundaki eksiklikler, depremlerin yeryüzüne yakınlıkta meydana gelmesi depremde binlerce kişinin ölmesine, yaralanmasına sebep olurlar. Bu yapısal sorunlarla beraber zemin sıvılaşması, zemin aşımı gücü gibi nedenler depremin şiddetini belirleyen en önemli unsurlardandır (Güler, 2024). Türkiye'de depreme olan direncin, yıkım eşiğinin düşük olması yapının dayanıklılığıyla da yakından ilgilidir. 6 Şubat'ta yıkılan binaların malzemesine bakıldığında taş, tuğla, kerpiç gibi düşük gerilme dayanıklılığına sahip yığma malzemelerden yapılmış olması, deprem direncini zayıflatmıştır (İzol vd. 2024). 6 Şubat'ın Türkiye'ye maliyetinin yaklaşık 100 Milyar Dolar olduğu tahmin edilmektedir (Akar vd. 2024). Ekonomik, yapısal, teknik yıkım ve kayıplar kadar psikolojik ve kültürel yıkımların etkisi büyük, hatta ekonomik maliyetten daha derin ve kapsamlı olmaktadır.

3. METODOLOJİ

3.1. Problem, Amaç ve Önem

Depremler toplumlar için büyük travmatik deneyimlere sahne olmakta, bireysel ve toplumsal yaşamda uzun süre etkisini gösterecek değişimler yaşatmaktadır (Dilekli Karatay ve Çilmi, 2024). Deprem sonrasında fiziksel, sosyal kırılma meydana gelmekte, depremler evi ve yurdu geride bıraktırmakta, başka bir şehre göç ettirmekte, geçici konutlarda veya çadırlarda konaklattırmaktadır. Deprem göçüyle beraber fiziksel güçlükler beraberinde gelmekte, çadırda yaşamak zorunda kalınmakta, aile ve arkadaş kaybı yaşanmakta, eğitim hayatını sekteye uğratmakta, günlük hayat rutinler ortadan kalkmaktadır. Bunların yanı sıra deprem bölgesinde kişisel alan mahremiyeti meydana gelmekte, sosyal yardıma ve bilgiye erişimde sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu olumsuz etkiler bireyde eskiye olan özlemi meydana getirmekte, yeniliklere uyum sorunu yaşatmaktadır (Bonati vd. 2023, Tekeli Yeşil vd. 2020). Depremzedelerin genellikle depreme hazırlıksız yakalanarak önlem almadıkları, öncesinden deneyimleseler dahi depreme bilgi sahibi olmadıkları görülmektedir (Çoban vd. 2017, Tang vd. 2024). 6 Şubat depremlerine hazırlıksız yakalanılmış, depreme farkındalığın tekrardan önemi ortaya çıkmıştır.

Depremden sonra geçim kaynaklarının kaybı, ev hasarının yaşanması travmatik olayların başında gelmektedir (Alpay vd. 2024). Türkiye’de 6 Şubat’ta evi yıkılan kişilerde barınma sorunun yaşanması yer değişikliği yapmalarına sebep olmuştur (Sipahioğlu Ökten, 2024). Geçmiş deprem deneyimi, bireylerin gelecekteki yaşam deneyimlerini, algılarını belirler. Örneğin çocukluğunda depreme maruz kalmış kişiler yetişkinlik döneminde çeşitli psikolojik sorunlar yaşayabilir. Bunlardan bazıları iletişim problemleri, hafıza kaybı, uyku bozukluğu, depresyon, anksiyete, intihar davranışı ve madde kullanımıdır (Dutta vd. 2022). Deprem sonrasında karşılaşılan cesetler büyük travmalara neden olmaktadır (Alpay vd. 2024). Bu nedenlerle deprem tükenmişlik halinin oluşmasına, gündelik hayatını devam ettirmede zorlanılmasına sebep olmaktadır (Çağatay, 2024). Deprem her yaş grubundan bireyi olumsuz etkilemekte (Cenat vd. 2020) madde bağımlılığı riskini (Zhang vd. 2012), depremden etkilenen orta yaş grubunda intihar vakalarını (Nishio vd. 2009), alkol tüketimini (Cenat vd. 2020) artırabileceği söylenebilir. Geçmiş yaşamında depresyon ve travma öyküsü olanlarda deprem sonrasında TSSB riski daha yaygındır (Chou vd. 2007). Nükleer kazalar, tsunamiler ve büyük depremlerden sonra depresyon, TSSB yaygın görülür (Kukihara vd. 2014). Deprem sonrasında TSSB, majör depresyon ve farklı ruhsal rahatsızlıkların yaygınlığı zamansal farklılıklar gösterir. TSSB zaman geçtikçe azalmaktayken, intihar riski artar (Chou vd. 2007). Depremden 6.ay sonra yapılan bir çalışmada, depremde enkaz altında kalanların ve depremde yakını kaybedenlerin sürekli deprem olacağı endişesi taşıdıkları, artçılar karşısında çaresiz hissettikleri, bu nedenle kaygı ve TSSB puan ortalamalarının yüksek olduğu görülmektedir. Depremle ilgili haber ve yayın takip edenlerde de benzer şekilde TSSB puan ortalaması yüksektir (Sarman ve Tuncay, 2024). Deprem sonrası travmalar hemen belirlenemese de, eğer afetzedenin karşılaştığı yıkım, tahribat fazlaysa, kişinin eski durumuna dönmesi uzun zaman almakta; hatta bu travmanın kronikleşme ihtimali bulunmaktadır (Sönmez ve Hocaoglu, 2023). Deprem çeşitli psikolojik rahatsızlıklara sebep olmakta, yaşanan afetin şiddetine göre travma artmaktadır. Türkiye’de bulunduğu coğrafi konumdan dolayı çoğunlukla tektonik depremler yaşanmakta; sismik riski yüksek olan bir bölgelerde yaşam alanları, şehirler bulunmaktadır. 6 Şubat’ta yaşanan afet kitlesel travmaya neden olmuştur. Geçmişte de büyük ölçekli depremlerin yaşanması, gelecekte benzer olayların rizikosu yaşanan yörelerde kaygıları, kitlesel travma endişelerini beraberinde getirmektedir.

Risk kavramı Türkçe sözlüklerde riziko kavramıyla eş anlamlı kullanılmakta olup zarar, kayıp tehlikesi ihtimaline işaret eder (TDK, 2025; Doğan, 2014, s.1440; Ayverdi, 2005). Risk kavramının kullanımı uzmanlık alanlarına göre değişmektedir. Ekonomi alanında risk, “Bir zarar, kayba, tehlikeye yol açabilecek bir olayın ortaya çıkma olasılığı, tehlike olan risk, bir yatırımda beklenen getirinin elde edilmesinde var olan belirsizlik şeklinde tanımlanmaktadır. Risk ticarete kazanma ihtimalinin yanında kaybetme tehlikesinin de bulunduğu bir durumdur.” (Emiroğlu vd. 2006,

s.739). Uluslararası ilişkiler alanında, “Bir düşmanı yatıştırıcı eyleme icbar ederken ortaya çıkan; kriz esnasında benimsenin bir stratejidir” (Evans ve Newnham, 2007, s.521). Psikoloji alanında risk “bir davranışın insanın yaşamını, sağlığını, çevresini, ilişkilerini istenmeyen olumsuz sonuçlar doğurma potansiyeli, ihtimali” anlamında kullanılmaktadır (Budak, 2009, s.612). Sosyolojik bağlamda Beck ve Giddens’e göre, risk yeni bir modernliğe geçişle gelişmekte olan, sanayi veya sınıf toplumlarının belirleyici özelliği olmakta, korku ve kaygının yaygınlaşmasına işaret etmektedir (Wallace ve Wolf, 2015, s.262). Diğer yandan risk ölüm, yaralanma gibi olumsuzluklarını anlama, tahmin etme; davranışları rasyonel değerlendirme, karşı tarafın hislerinin ve düşüncelerinin anlaşılmasında insanlığa dair içsel öngöründe bulunma durumudur (Quilley, 2020). Riskler toplumsal hayatın dışına atılamadığı gibi çok yönlü toplumsal süreçlere etki ederler. Bu riskler küresel boyutta olabileceği gibi lokal bölgelerde toplumsal, politik çatışma dinamiklerini bünyesinde barındırırlar (Keskin, 2014).

Türkiye’de yıkım eşiği olan $5.0 < M < 5.9$ arası depremlerin sıklıkla meydana geldiği görülmekte olup tarihsel süreçte toplam sayısı 950 adettir. Benzer şekilde $6.0 < M < 6.9$ arasındaki depremler ise, ortalama 1.5 senede içinde tekrar etmekte olup toplam sayısı 86 adettir. $7.0 < M < 7.9$ arasındaki depremlerin ise ortalama 6 yılda bir tekrar ettiği, toplamda 20 adet 7 büyüklüğünde depremlerin meydana geldiği görülmektedir. Tablo 1’de Türkiye’de 1900-2023 yılları arasında meydana gelen depremlerin sayısına ve aylık/yıllık ortalamasına yer verilmektedir.

Tablo 1. Deprem Aralığına Göre Toplam Depremlerin Sayısı ve Ay/Yıl Kapsamlı Ortalamaları

Depremlerin Büyüklüğü	Depremlerin Sayısı	Depremlerin Ay/Yıl Ortalamaları
$3.0 < M < 3.9$	53677 Adet	Ortalama günde 1 adet
$4.0 < M < 4.9$	5865 Adet	Ortalama 8 günde 1 adet
$5.0 < M < 5.9$	950 Adet	Ortalama 48 günde 1 adet
$6.0 < M < 6.9$	86 Adet	Ortalama 17 ayda 1 adet
$7.0 < M < 7.9$	20 Adet	Ortalama 6.2 yılda 1 adet

Kaynak: Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesindeki verilerle (Deprem Verileri, 2024) poisson olasılık formülüne göre hesaplanmıştır.

Tablo 1’de Türkiye’de 6 ve üzeri deprem yaşanma olasılığının yüksek olduğu görülmektedir. Hesaplamalar depremlerin tarihsel bakımdan büyüklük, sıklık bakımından analizini gerektirmekte; tarihsel analizlerde toplumların riziko modellerini açığa çıkarmaktadır (Marshall, 2009). 9 saat aralıklı, 7.7 ve 7.6 büyüklüğündeki iki deprem, afet yörelerindeki mimari, siyasi ve kültürel zayıflıkları gündeme getirmiştir. Şenol’a göre (2023) depremlerin sıklıkla meydana geldiği yerlerde büyük ve şiddetli deprem üretme rizikosunu yüksektir. 6 Şubat depremlerindeki gibi bir afetin tekrar yaşanacağı düşüncesi ve endişesi Türkiye’deki depremselliğin rizikosunu meydana getirir. Bu gerekçelerle çalışmada risk kavramı yerine riziko kavramı öne sürülmüştür. Depremin rizikosunu Türkiye’deki depremselliğin nedenlerine, depremin sosyal etkisi ise depremlerin sonuçlarına işaret eder.

Etki, toplumsal ilişkiler bağlamında, bireylerin kendi arasında ve bireyin doğa ile ilişkisinin geniş bir bakış açısını yansıtır (Hoffman, 2020). “Duygu, tutum ve davranışlarda başkalarının gerçek veya örtük varlığının, onlarla etkileşiminin yol açtığı değişim sosyal etki” şeklinde adlandırılabilir (Dönmez, 2025). Depremler gruplar arasındaki toplumsal ilişkileri yeniden belirlemiş ve depremin rizikosuna bağlı psiko-sosyal sonuçlarını meydana getirmiştir. Buna göre;

1. Depremzedeler, 6 Şubat depremlerinin rizikosunu oluşturan etmenleri duygu, deneyim ve düşünce bakımından nasıl açıklamaktadırlar?
2. Depremzedeler, 6 Şubat depremlerine yönelik yaşadığı sosyal etkiyi duygu, deneyim ve düşünce bakımından nasıl açıklamaktadırlar?

Yapılan sistematik literatür taramasıyla, yukarıdaki araştırma soruları ele alınmıştır. Depremzedelerin 6 Şubat’ta duygularının ve düşüncelerinin neler olduğunu, deprem anında yaşadıkları travmayı nasıl deneyimlediklerinin, neler hissettiklerinin, düşündüklerinin

araştırılması amaçlanmıştır. Birinci dereceden deprem bölgesi olan Türkiye’de depremzedelerin deneyimiyle determinist perspektifin ortaya çıkarılması, duyguların, düşüncelerin ele alınması gerekmektedir. Araştırmada depremin rizikolarının ve toplumsal etkilerinin; 6.aydaki kitlesel travma analizinin alan yazına katkı sunması beklenmektedir.

3.2. Çalışmanın Örnekleme ve Güvenirliği

Araştırmanın örneklem grubu 6 Şubat depremlerinde evi yıkılan, yer değişikliği yapılan ve Sivas KYK’ya yerleştirilen depremzedelerdir. Örneklem kütlesi olasılığa dayalı olmayan örneklem türlerinden kasti ve korta örneklemedir. Kasti örnekleme, katılımcıların rastgele değil, çalışmanın amacı kapsamında belirlendiği örnekleme türüdür (Coşkun vd. 2017). Kasti örnekleme kapsamında, araştırma sorularına cevap vereceği düşünülen, depremin kitlesel travmasını açıklaması beklenen KYK’da konaklayan depremzedelerden seçilmiştir. Kota örnekleme kapsamında, cinsiyetler arasında aynı sayıda örnek kütleye ulaşılmış, 11 kadın, 11 erkek toplam 22 kişiyle görüşülmüştür. Nitel araştırma yönteminde, anlamlı bir değerlendirme yapılması için seçilen örneklem türü değişmekte, 6-24 arasındaki örneklem yeterli bulunmaktadır (Guest vd. 2006). Anlam bakımından 22 katılımcıdan 18’i birbirinden farklı cevaplar vermiş, 19-22 arası katılımcı benzeri cevaplar vermeye başlamış; böylece 22 kişiyle örneklem doyumuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda veri doyumuna ulaşıldığı için görüşme 22 kişiyle sınırlı kalmıştır. Katılımcılar KYK’da barınmış 20- 45 yaş grubundaki yetişkin 11 kadın ve erkek, Kahramanmaraş, Malatya, Adıyaman, Hatay gibi şehirlerden gelen bireylerdir. Katılımcıların eğitim düzeyleri Üniversite mezunu değildir. Birkaçı Açık Öğretim Lisans mezunu ya da henüz Lisans öğrencisidir. Yaşadıkları travmadan dolayı verdikleri cevaplar arasında eğitim düzeyi ayırt edici değildir. Hemen hepsi evsiz, işsiz kalmış bireylerdir; kendi aralarında sıklıkla tartışarak iletişime geçmişlerdir.

Katılımcıların ifadeleri G1, G2., G22 şeklinde şifrelenmiştir. G1-G11 kadın, G12-G22 erkek katılımcılardır. Afetlerde erken akut dönemlerde kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler diğer kişilere göre tahliyelerde, güvenlik tehditlerinde, ihmale ve istismara karşı daha fazla dezavantajlı konumda olabilirler. Araştırmada katılımcıların o anlık psiko-sosyal durumları ele alınmış, örneklemin yaş, cinsiyet veya herhangi bir dezavantaj farklılıkları öne çıkmamıştır.

Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü’ne bağlı Kredi Yurtları Kurumlarından alınan bilgiye göre, depremzedeler Sivas KYK’ya yoğunlukla kendi araçlarıyla gelmiştir. 06.02.2023 – 01.08.2023 tarihleri arasında 25.000 civarında misafir barındırılmıştır. Misafirlere barınma, beslenme (sabah, öğlen ve akşam), giyim vb. tüm ihtiyaçları ilk günlerde Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü tarafından ardından Sivas Valiliği’nin koordinesindeki diğer kurumlarla işbirliği halinde karşılanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti devletinin tüm imkânları KYK depremzedelerinin yararına sunulmuştur. Sivas Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, İl Müftülüğü, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İl Sağlık Müdürlüğü, İŞKUR İl Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, İl Emniyet Müdürlüğü, Sivas Esnaf ve Sanatkarlar Odası Birliği yoluyla depremzedelere devletin tüm imkânları sunulmuştur (Ek 1 ve 2). Bu kapsamda, temizlik, yiyecek, giyecek, sağlık, dini, kuaförlük, kreş, eğitim ve psiko-sosyal destek gibi çalışmalar yapılmıştır. Depremzedeler için çeşitli kurum ve kuruluşlarının faaliyetleri depremin olumsuz sonuçlarının iyileştirilmesinde etkiye sahip olduğu varsayılmaktadır. Ulaşılan ayrıntılı kod ve temaları, araştırmanın güvenirliliğini yansıtmakta olup elde edilen temaların akran değerlendirilmesi yapılmış, bir uzman görüşü alınarak kontrol ettirilmiştir. Elde edilen bulguların şeffaf bir şekilde raporlaştırılması katılımcıların görüşlerinin şeffaf bir denetim izini sağlar. Örneklemden yüz yüze görüşmeyle veri toplanması, her görüşmenin bir saate yakın sürmesi güvenirliliği belirleyen bir diğer husustur (Merriam, 2018). Bu kapsamda çalışmada örneklem sayısındaki veri doyumu oluşu, Uzman görüşünün alınması, katılımcıların verilerinin raporlanması çalışmanın denetlenebilirlik ve çalışmaya güven duyulabilirlik etmenlerindendir. Veriler şeffaf bir şekilde aktarılmakta, şeffaflık ve raporlama kendi aralarındaki tutarlılığı, zenginliği sağlamaktadır.

3.3. Araştırmanın Varsayımı ve Sınırlılıkları

Deprem sonrasında yaşanan deneyimler, 6.ayındaki psiko-sosyal durumu anlamada, KYK'ya yerleştirilen depremzedelerin endişe ve korku duygularının ortaya çıkarılmasında, yaşanan ani şokun çözümlenmesinde; depremzedelerin depremin nedenlerini nasıl algıladıklarının anlaşılmasında yeterli örneklemi taşıdığı varsayılmaktadır. Depremzedelerin araştırma sorularına samimiyetle dürüst bir şekilde cevap verdikleri, cevaplarının güvenilir olduğu varsayılmaktadır. Chou vd. (2007) depremzedelerin ilk 6. Ayında TSSB düzeylerinin tespit edilebilir olduğunu belirtirler. Depremi yaşayan bireylerin TSSB'ye bağlı kitlesel travma yaşadığı, bu travmayı yansıttığı varsayılmaktadır. Depremzedeler yaklaşık 6 ay boyunca KYK'da konaklamış, Ağustos ayı itibariyle tekrardan yaşadığı illere sevk edilmiştir. Araştırmanın yapıldığı dönemde depremzedeler KYK'da son günlerini geçirmişler; AFAD yoluyla yaşadığı illere gönderilecek olmaktan; evlerinin yıkılmasından, nerede kalacaklarına endişe taşımalarından dolayı konuyu siyasi düzleme taşımaya çalışmış; öfkelerini iletmişlerdir. Görüşme takviminin depremzedelerin KYK'dan ayrılış zamanında gerçekleşmesiyle konunun görüşmeciler tarafından zaman zaman bağlam dışına çıkarılması çalışma için kısıtlılıktır. Araştırmacı emik bakışla yaşanan travmayı anlamaya çalışmış; etik bakışla aktarılanları sunarak depremelliğe ön görüler hedeflenmiştir.

KYK'da kalan misafirlerden ekonomik durumu iyi veya evi hafif hasarlı olan, gündelik hayatını sürdürebilecek durumdaki gruplar şehirlerine dönmüştür. Geride kalanların evleri yıkılan, kalacak yeri olmayan, çadır bile bulup bulamayacağından endişe duyan, çaresiz ve kaygılı bireyler olduğu gözlemlenmiştir. Depremzedelerin kendi aralarında sıklıkla tartışma havasında konuştukları görülmüş; katılımcılar daha sakin görünen ve süreci kontrol edebilen bireylerden tercih edilmiştir. Bazı görüşmelerde sorular görüşmecinin dikkat dağınıklığından dolayı birkaç kez sorulmuştur.

Sivas KYK'ya yerleştirilen kişilerden seçilen örneklem grubu 6 Şubat depremlerinden etkilenen depremzedelerle sınırlı olup nitel araştırmalarda bulgular genellenemez. Demografik değişkenler çalışmanın amacı dışında yer almaktadır. Verilerde yaş ve cinsiyet etkilerinde toplumsal farklılıklara rastlanamamış olması analizlerin yalnızca depremzede kapsamlı ele alınmasına olanak tanımıştır. Hem kadın hem erkek katılımcılar arasında bulgu değişimlerinin olabileceği öngörüsüyle kota örneklem tercih edilmiş; ancak her iki cinsiyetin de benzer beyanlarda bulunması cinsiyet değişkenini ayırt edici nitelik taşımamıştır. Depremin travmatik etkisine kategorik benzer şartlarda maruz kalınması, katılımcıların aralarındaki değişimin ele alınmasını güçleştirmiş; bulgular yaş ve cinsiyet vurgulanmadan yorumlanması kısıtlılıktır.

3.4. Veri Toplama Aracı

Nitel araştırma yöntemine göre, literatür taramasından yola çıkarak araştırmacı tarafından görüşme formu oluşturulmuş, görüşmecilere yarı yapılandırılmış görüşme soruları yöneltilmiş, derinlemesine görüşme yapılmıştır. Depremzedelerin olayı deneyimleme şekillerini, duygularını ve düşüncelerini kapsayan sorular veri toplama aracıdır. Çalışmada betimleyici ve açıklayıcı yaklaşımın bir aradalığı benimsenmiştir.

3.5. Veri Toplama Süreci

Depremin 6.ay travmalar açısından akut bir dönem olmaktadır (Sarman ve Tuncay, 2024). Bu zamansal aralık depremin akut etkilerinin nasıl algılandığının anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Bu çalışma depremin akut dönemi olan Ağustos 2023 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmecilere çalışmanın amaçlarından ve öneminden bahsedilmiş, gönüllü depremzedelerle derinlemesine görüşme yapılmış, her görüşme bir saate yakın sürmüştür. Katılımcıların isimleri not edilmemiş, katılımcılar güvenlik endişesi taşıdıkları için ses kaydı yapılmasını istememişlerdir. Bu nedenle görüşmecilerin cevapları anlık not edilerek raporlaştırılmıştır. Verilerin güvenilirliğini artırmak için görüşme esnasında bir raportör araştırmacıya eşlik etmiş, notlar alınmış, araştırmacı ile raportörün notları araştırmacı tarafından tarafsız bir şekilde bir

araya getirilmiştir. Anlamsız veriler rapora eklenmemiştir. Veri toplama aşamasında Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü'nden 21.07.2023 tarih 316674 sayılı etkinlik talebiyle kurumsal izin alınmıştır. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Etik Değerlendirme Kurulundan 09.08.2024 tarih 2024/12 sayılı kararlar etik olduğuna karar verilmiştir.

3.6. Veri Analiz Süreci

Veri toplama tekniği yarı-yapılandırılmış görüşme yapılmış verilerin analizi için tematik analiz tercih edilmiştir. Tematik analiz, anahtar kelimeler ve alıntılarının seçimi, kodlama, temalandırma, yorumlama ve kavramsal modellerin geliştirilmesidir (Naeem vd. 2023). Potansiyel kodlar ve temalar üzerinde beyin fırtınası yapılmış ve kavramsal modeli oluşturacak ifadeler teori yoluyla oluşturulmuştur. Modelin ismi, "deprem rizikosu ve depremin sosyal etkisi"dir. Braun ve Clarke'ın (2022) yaklaşımına göre, tematik analiz altı aşamadan oluşmaktadır.

Analizin birinci basamağında, verilere aşinalık kazanma ve potansiyel öğelerin belirlenmesi aşamasıdır. Görüşmeler tamamlanınca deşifreler tekrar okunmuştur. Veriler üzerinde analitik notlar alınarak görüşmenin tematik analizinde başlangıç temaları elde edilmiştir. Naeem vd. göre (2023) araştırmanın birinci adımı içeriğin derinleştirildiği kısımdır.

Araştırmanın ikinci adımı başlangıç kodları aşamasıdır. Burada Naemm vd. (2023) ikinci adım için önerdiği 6R yaklaşımıyla başlangıç kodları oluşturulmuştur. 6R çerçevesi, İngilizce R ile başlayan altı kelimedenden oluşmaktadır. Bunlar, gerçeklik (reality), zenginlik (richness), tekrarlama (repetition), gerekçe (rationale), hazırcevaplık (repartee) ve imtiyazlık (regality). Katılımcıların gerçek deneyimlerini, algılarını yansıtan, zengin ve açıklayıcı, katılımcılar için önemli olabilecek, araştırmanın teorik temeliyle ilgili, literatüre yeni katkılar sağlayabilecek, yeni iç görülerin eklendiği kelimelerin belirlenmesinden oluşmaktadır. Bu 6R yaklaşımına göre verilerin ilk kodlanışında gerçeklik (reality) etkili olmuştur. Depremzedenin travma deneyiminde kullandığı ifadeler, araştırmacının ilk kodlama esnasındaki deneyimlerini yansıtmaları bakımından önemli görülmüştür. Örnek aşağıda verilmektedir:

G21: "Deprem olduğu gün ilk bir hafta boyunca korku psikolojisi oluşmuştu. Daha sonra zamanla bu psikoloji an itibariyle yeniden deprem olacak diye endişe duyuyordum. Birkaç ay içinde bu psikolojik sorunun üstesinden geldim."

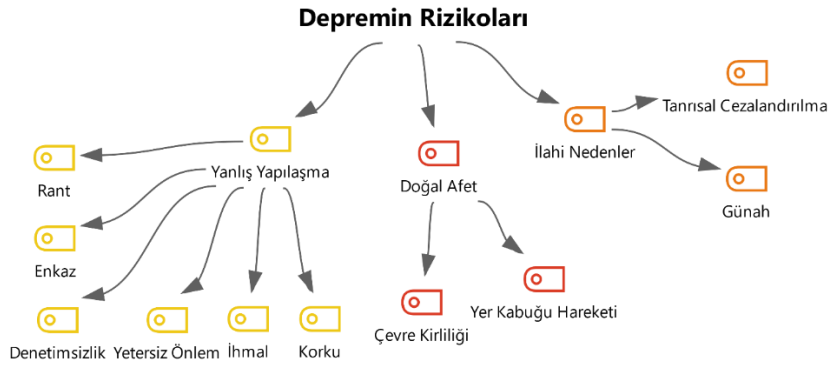
Bu katılımcının "an itibariyle yeniden deprem olacak diye endişe duyuyordum" ifadesi "korku" kodu ile etiketlenmiştir. Katılımcılar tarafından tekrar edilen konular ve ifadeler kodlanmıştır. Örneğin, endişe, korku içeren ifadeler katılımcılar tarafından tekrar eden konular olmuştur. Bu nedenle korku temalarıyla ilgili kodlamalar yapılırken bu kodlar öne çıkmaktadır. Görüşmeler içerisinde geçen derinlikli ifadelerde hazırcevaplık (repartee) bağlamında kodlanmıştır. Ardından iç görülü ve stratejik kelimeler imtiyazlık (regality) kapsamında kodlamaya dâhil edilmiştir. İç görülü ve stratejik kelimelerin kodlanmasında katılımcı doğrudan travmasından bahsetmese de duyguya neden olan konular öne çıkmaktadır. Katılımcının "Deprem olduğu gün ilk bir hafta boyunca korku psikolojisi oluşmuştu. Birkaç ay içinde bu psikolojik sorunun üstesinden geldim" ifadeleri araştırmacı tarafından yaşanan travmalar yönüyle önemli görülmüştür. Burada araştırmacı kod kılavuzu hazırlamaya başlamıştır. Bu kod kılavuzunda kodların tanımı, nerede ve nasıl kullanılacağı, kodlu bölümlerin örneğini içermektedir.

Tematik analizin üçüncü adımı, temaların araştırılması adımdır. Bu aşamada araştırmacı yaptığı taslak kodlamalar üzerinden araştırmaya gitmiştir. Naeem vd. (2023) bu aşamada kısa kelimeler ve cümlelerden oluşan araştırmanın temel mesajını, önemini yakalayan verinin segmentleri atanmaktadır. Braun ve Clarke (2022) burada temaların araştırılmasını önermişler, önerilen ilkeler dikkate alınmış; depremin travmasına taslak kodlar her bağlam için kodlanmıştır. Metnin içindeki anlam örüntüleri takip edilerek depremin travmatik etkisiyle ilgili temalar tercih edilmiştir. Bu kapsamda, katılımcıların travmatik durumlarıyla ilgili depremin duygusal boyutu

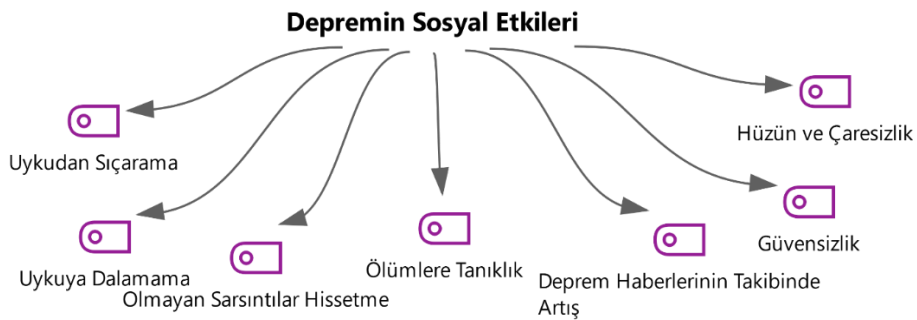
depremin rizikosunu kategorize edilmiştir. Ancak depremin rizikosunun simetrisinde yer alan depremin sosyal etkisi, devleti, bireyleri ve sosyal bağları ilgilendiren kategoriler bağlamında düşünülmüştür. Bu kapsamda temaların tasarım adımı tamamlanmıştır.

Tematik analiz dördüncü adımında, potansiyel temaların gözden geçirilmesi yer alır. Naeem vd. (2023) bu aşamada kodların düzenlenmesinin yapıldığını, böylece araştırma sorularına öngörülerin sunulduğunu belirtmektedir. Braun ve Clarke (2022) burada temaların yeterince alan tanınmasının önemine vurgu yapmıştır. Bu kapsamda elde edilen iki tema için yeterince eşitlikçi bir kodlama ve gözden geçirme süreci tamamlanmıştır. Bu kodlama aşamasında araştırma sorularına cevap aranırken ortaya çıkan temalara erişilmiştir. Böylece bu temalar araştırma soruları tüm yönleriyle açıklamaktadır. Fakat nihai versiyona ulaşana kadar temalar değişim halinde olmuştur. Saldana'nın (2019) ifadesiyle kodlama süreci yaşayan bir nitelik taşımaktadır. Naeem'in (2023) belirttiği gibi, bu aşamada temalar, kodların ortalama düzenlenmesini içermekte olup araştırma sorularıyla ilgili öngörülen kodlar düzenlenmiş ve temalar geliştirilmiştir.

Tematik analiz beşinci adımında, tematik tanımlamaların, kavramsallaştırmaların nihai sonucu elde edilmiştir. Braun ve Clarke (2022) bu kısımda, her temaya ait özelliklerin sadeleştirilmesi; temanın açık bir şekilde tanımlanması ve isimlendirilmesi gerektiğini ifade eder. Temaların sınırlılığı, verilerin yeterliliği, tutarlılığı ve çeşitlik dengesi, temaların bütünlük sunması verilerin sistematik bakımdan tutarlı bir yaklaşım sergilemesine olanak tanımaktadır. Tematik analiz altıncı ve sonuncu kısmı ise, Braun ve Clarke'ın (2022) ifadesiyle somut, çarpıcı ve doğrudan alıntı içeren örneklerin seçilmesi, kodlanan verilerin son kez analiz ederek yorumlanmasını, sonuçlarının araştırma sorusu ve alan yazınıla ilişkilendirilmesini böylece raporlaştırılmasını içermektedir. Naeem'in (2023) ifadesiyle veriler bir diyagramla sunulmaktadır. Elde edilen tematik kavramsal model araştırmacı tarafından, bulgulardan elde edilen kodlarla oluşturulmuştur. Elde edilen kelime kodu diyagramları Şekil 1 ve 2'de sunulmaktadır.

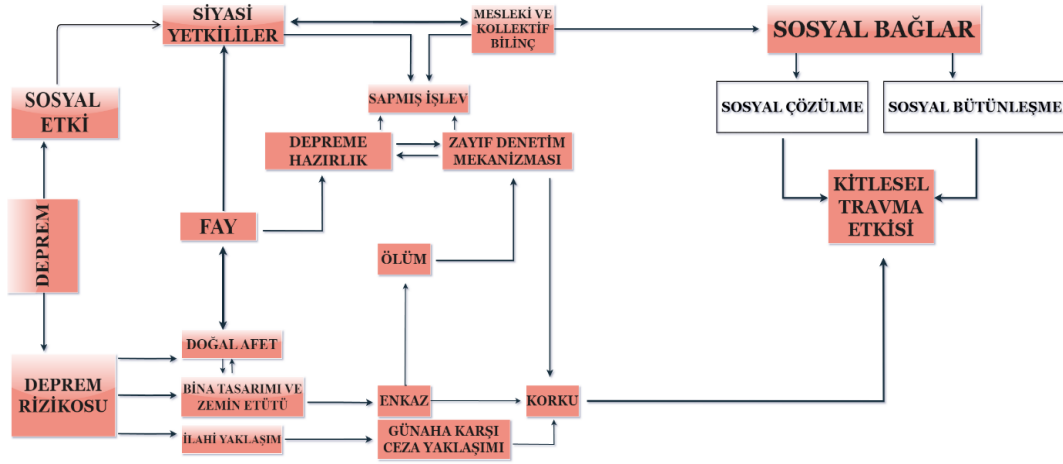

Şekil 1. Depremin Rizikoları Kelime Kodları Diyagramı

Şekil 2. Depremin Sosyal Etkileri Kelime Kodları Diyagramı

Bulgulardan yola çıkılarak Şekil 1 ve 2 diyagramlarında kelime kodları MAXQDA 2025 sürümüyle elde edilmiştir. Kelime kodları diyagramında iki başlık altında (depremin rizikoları ve sosyal etkileri) toplamda 20 adet kelime kodu gösterilmektedir. Kod hiyerarşi modelleri, NVİVO (cümlelerin veya cümleciklerin tamamının ifade edildiği) kodlardan meydana gelmektedir. Belirlenen bu kodlar çalışmanın problemlerine, amaçlarına göre görüşme formunda önceden sınıflandırılan ifadelerle anlam bakımından paralellik gösterir. Bu kelime kodlarından yola çıkılarak Şekil 3'teki tematik analiz diyagramı oluşturulmuş; veriler arasındaki hiyerarşik yapıyla model elde edilmiştir. Naeem vd. (2003) 6R yaklaşımına göre örnek kodlama şöyle gösterilebilir; gerçeklik (reality) yaklaşımında katılımcı G13 "Deprem ülkesiyiz ama deprem yokmuş gibi yapılan binalar, yüksek binalar, zincirleme olarak binaların yapımında herkesin görevini tam yerine getirmemesi (usta, mühendis, belediye)" şeklinde alanın yetkililerine işaret etmiştir. Bu kapsamda yanlış yapılaşma kodu mesleki ve kolektif bilinç temasıyla ilişkilendirilmiştir. Zenginlik (richness) yaklaşımına göre G6'nın "Malzemedan çalınıp bina yapılması, yanlış yöneticilerin sorumsuz davranışlarının" depreme sebep olduğu düşüncesi denetim mekanizmasını, siyasi yetkililer temalarını ortaya çıkarmıştır. Şekil 3'teki tematik kodlar depremin rizikosu ve sosyal etkisi başlıklarıyla kavramsallaştırılmış; tematik kavramsal model diyagramı sunulmuştur.

Şekil 3. Deprem Rizikosu ve Depremin Sosyal Etkisi Temalı Kavramsal Model

Diyagramda (şekil 3) toplamda 20 tema bulunmaktadır. Sosyal etki teması kapsamında, siyasi yetkililer ve mesleki-kolektif bilinç temalarıyla ilişkili, fay hattı teması ise siyasi yetkililer temasıyla ilişkilidir. Sapmış işlev, depreme hazırlık, zayıf denetim mekanizması gibi temaların birbiriyle ilişkilidir. Mesleki ve kolektif bilinç teması sosyal bağlar temalarını, sosyal bağlar ise sosyal çözümme ve sosyal bütünleşme temalarını açıklamakta; böylece kitlesel travma etkisi temasına ulaşılmaktadır. Deprem rizikosu teması kapsamında, doğal afet, bina tasarımı ve zemin etütü, ilahi yaklaşım, enkaz, günaha karşı ceza yaklaşımı, ölüm, korku ve ortak temalardan zayıf denetim mekanizması ve kitlesel travma etkisi temalarına ulaşılmaktadır.

3.7. Araştırma Deseni

Depremden 6 ay sonra TSSB hem devam etmekte hem de orta seviyeye inmektedir (Sarman ve Tuncay, 2024). Bu nedenle, depremzedelerden sağlıklı veri elde etmek amacıyla araştırmanın zamanlaması depremden 6.ay sonrası seçilmiş, araştırma deseni nitel araştırma yöntemine göre vaka çalışması (case study) belirlenmiştir. Vaka çalışmasında, mevcut simgelerden kesitler sunulmakta; elde edilen güçlü genellemelere ulaşılmakta; böylece nitel vaka çalışmalarıyla eylemlerin, algıların ve yorumlamaların saptanmasında değerli olmaktadır (Merriam, 2018). Çalışmanın araştırma soruları, amaçları doğrultusunda seçilen örneklem depremzedelerle görüşme yapılmıştır. Depremzedelerin deneyimleri, duyguları ve düşünceleri açıklanmaya çalışılmış, bilinmeyen ilişkilerin ve değişkenlerin ortaya çıkarılması beklentisiyle depremlerdeki kitlesel travma incelenmiştir.

4. BULGULAR VE RAPORLAMA

Depremler Kahramanmaraş, Malatya, Kilis, Osmaniye, Adıyaman, Hatay illerini büyük ölçüde etkileyerek can ve mal kaybına neden olmuş, çevre illerden Adana, Elazığ, Diyarbakır, Gaziantep, Sivas (Gürün İlçesi) gibi şehirlerde kayıplara ve ağır hasarlara sebep olmuştur (AFAD, 2023). Bu durum bölgenin kalıcı veya geçici yer değiştirmesine yol açmış ve çevre şehirler deprem göçü almıştır. Bu çalışmadaki veriler Sivas KYK'ya yerleştirilen 6 ay boyunca burada barınan depremzedelerle görüşmeler sonucunda edinilmiştir. KYK'da kaldıkları süreçte depremzedelere sağlık, yemek, kıyafet, kişisel bakım, spor, etkinlik gibi birçok alanda sosyal destekler sunulmuştur. Sivas KYK'nın depremin travmatik etkilerinin hafifletilmesinde psiko-sosyal destek imkânı sunduğu görülmektedir. Yapılan toplumsal çalışmalara katılımcıların çoğunlukla memnuniyet ve şükran duyguları içinde oldukları söylenebilir. Afet nedeniyle evlerinin, mahallelerinin, yakınlarının kaybı bir daha hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı gerçeği, ailelerin 6 ay öğrenci yurdunda konaklamaları, kendi yemeklerini dahi pişirememeleri, gündelik hayatın olağan akışı dışına çıkmaları onlar için kitlesel travmanın diğer bir yönüdür.

4.1. Tema 1: Deprem Rizikosu Teması ve Diğer Temalar Bağlamında Açıklamalar

Deprem rizikosu teması doğal afet, bina tasarımı ve zemin etütü, ilahi yaklaşım üç temaya ayrılmaktadır. Bina tasarımı ve zemin etütü enkaz temasına; ilahi yaklaşım teması, günaha karşı ceza yaklaşımına; enkaz ve günaha karşı ceza yaklaşımı temaları ise korku temasına bağlanmaktadır. Görüşmecilerin ifadesi bu bağlantıyı ortaya koymaktadır. Deprem katılımcılar tarafından doğal afet, ilahi yaklaşım ve bina tasarımı ve zemin etütü temalarıyla değerlendirilmektedir. Doğal afet şeklinde değerlendirenler yer kabuğu hareketi, çevre kirliliği, doğal olay kelimeleriyle ifade etmektedir:

G1: "Doğal afet olarak değerlendiriyorum."

G3: "Yer kabuklarının hareketleri."

G16: "Çevre kirliliği, insanların doğayı korumaması ve doğal unsurlar."

G15: "Depremin doğal bir olay, hepimizin bildiği gibi. Ona karşı yapacağınız tek şey tedbir almak."

G2: "Ülkemiz fay hattından geçmektedir. Bunun için deprem afeti yaşanabilecek ve ülke bunu bile bile hiçbir tedbir alınmıyor. Şu an deprem olsa kim bilir kaç saat enkaz altında kalırım. Bunun için yapılan binalarda raylı sistem olması gerekiyor."

Elde edilen bulgulardan Türkiye'nin fay hattında bulunması, buna rağmen yeterli önlemlerin alınmaması, güvenli yapıların yapılmaması, raylı sistem gibi çözümlerin eksikliği önemli bir sorun bağlamında değerlendirilmektedir. G18 ve G8 katılımcılar depremi **ilahi yaklaşım temasıyla açıklamakta, günaha karşı ceza yaklaşımı temasıyla açmıyarak** kıyamet alameti, günahkâr yaşam gibi kelime kodlarını vurgulamaktadır.

G18: "Deprem insanların kötülüklerinden kul hakkına girmekten, zinadan dolayı oldu. Kul azınca ve rabbim bela vermezmiş. Fay hattı hikâye, kıyamet alametleri bunlar."

G8: "Dayanaksız evler. Sorumsuz müteahhitler ve günahkâr yaşam."

Bina tasarımı ve zemin etütündeki zayıflıklar depremin rizikosunu artırmış, depremde enkaz temasını ortaya çıkarmış, enkaz ve ölüm temaları oluşturulmuştur. Depremzedeler ölümü, maddi ve manevi yıkım şeklinde açıklamıştır.

G3: "Öncelikle çok ciddi can kayıpları sonuçlandı"

G4: "Ölüm, çaresizlik, yıkım, maddi zorlukla sonuçlandı"

G5: "Depremin sonuçlarının en önemlisi insanımızı, vatandaşımızı kaybettik"

G6: "Depremin sonuçları ölümdür. Maddi ve manevi kayıplar"

G7: "Depremin genel sonucu can kaybıdır yani"

G10: "Depremin büyük sonuçları yıkımlar ve ölümler oldu"

G11: "Öksüz, evsiz kalan on binlerce insan. Sayılar gerçeklikten çok uzak. Verilen sayıların en az 10 katı insan hayatını kaybetti"

G13: "Sonuç can kaybı; bozulan psikolojiler"

G14: "Deprem sonucunda insanların deprem bölgesinde yaşadığımız herhangi bir zamanda ailemi, mal varlıklarımızın kaybedebilir durumda olduğumuzun farkına varıldı"

G17: "Kayıp, mal kayıpları, can kayıpları, bina yaparken malzemelerden kaçılmalı"

G18: "Çok ağır tahribatlar çok büyük kayıplar yıkımlar. Tabii çok üzgün, şok olduk"

Deprem en önemli sonuçlarının can kayıpları olduğunu açıkça vurgulamaktadır. Maddi ve manevi kayıplar, yıkımlar, psikolojik travmalar, öksüz ve evsiz kalan insanlar, toplumda kalıcı bir güvensizlik duygusunu öne çıkarmaktadır.

Yaşanan bu afet deneyimleri depremzedelerde korku oluşturmuş, depremzedeler yaşadığı şoku anlatırken, **korku temasını** öne çıkarmışlardır. Katılımcılardan G2 yakınlarını kaybetmekten, enkaz altında kalmaktan, müdahale edilememesinden korktuğunu şöyle iletmektedirler.

G2: "Korku.. Çünkü o anı çok büyük boyutlarda yaşadım. Ve gördüğüm kadarıyla şu an enkaz altında kalsak sesimizi duyuramayacağımızı düşünüyorum." Görüşmeci bunun yanı sıra "Gelecek kaygısı, çalışma, para kazanma, geçinme kaygısı" yaşadığını ifade etmiştir.

G11: "Korku herhangi bir kaza anında sen ve yanındakilerin canı için endişe edersin. Fakat deprem anında iyi olduğunu bildiğin kişiler hariç herkes için endişe ediyorsun."

G14: "Bende uyandırdığı tek duygu eğer ki yakınımdan birini kaybettiysem, ölümün soğuk yüzüyle karşılaştıysam, ölüme ne kadar yakın olduğumdur."

G6: "Üzüntü yaşıyorum. İnsanın ailesi ölür, akrabası ölür, eşi ölür geçer ama bu his bambaşka çok zor."

G18: "Korku duygusu hissettim. Telaş. Depremi birebir yaşadım. Üçünde de evdeydim. Evimiz 40/50 yıllık bina olmasına rağmen hafif hasarlı. Ailem geçti oraya ben sınava hazırlandığım için gitmedim."

G15: "Korku, üzüntü, kaygı. Nedeni yaşadığımız felaketin kalan duyguları, akraba, aile kaybetme kaygısı.."

G13: "Enkaz altında kalma, bir ağırlığın altında kalma korkusu. Maddi sıkıntılar, işsizlik, aileyi kaybetme korkusu"

G16: "Felaket, çünkü insanların hayatları evleri çocukları her şey bir dakikada mahvoluyor."

Elde edilen bulgulara depremin yoğun korku, kaygı, çaresizlik ve ölüm gerçeğiyle yüzleşme gibi ağır duygusal etkiler bıraktığı görülmektedir. Yakınlarının ölümüne tanık olmuş depremzedeler duygularını ve deneyimlerini şöyle aktarmaktadır:

G6: "İki şeyi unutmam. Çaresiz kalışımı, burnumdaki ölü kokusunu asla atamam."

G8: "Hala yaşadığım depremi yeni yaşamış gibi hissediyorum. Ölene kadar da unutamayacağımı biliyorum. Yakın sevdiklerimin ölmesinin üzerimden atamıyorum."

G10: "Korku ve ölümler beni çok etkiledi. En çok beni üzen şey ise akraba ölümleri oldu. Bunu zamanla atlatmaya çalışıyorum, kendimi alıştırmaya çalışıyorum."

G11: "İnsanın yatağında yatarken bile güvende olmadığını ve hatta en savunmasız anının evinde yatağında olduğu an olduğunu düşündürdü bana."

6 Şubat'ta sayıları netleştirilemeyen ölümler, yıkılan binalar, enkazlar depremzedelerde psiko-sosyal sonuçlara neden olmuş, yaşanan korkular ve travmalar bireylerde aktör rolü üstlenmiş, kitlesel travma düzeyini belirlemiştir. Deprem büyüklüğü meydana gelen yörenin jeolojik yapısına ve yapılaşmasına bağlı şiddetini artırmakta; depremin rizikosunu yaşa, cinsiyete, sosyo-ekonomik duruma bağlı olmaksızın toplumun yapısını ilgilendirmektedir.

Bina tasarımı ve zemin etütü teması bağlamında görüşmeciler yetkililerin sorumluluk alanıyla ilgili şikâyetlerde bulunmuş, sıklıkla vurgu **denetimsizlik** kodu olmuştur.

G6: "Malzemedan çalınıp bina yapılması, yanlış yöneticilerin sorumsuz davranışları."

G13: "Deprem ülkesiyiz ama deprem yokmuş gibi yapılan binalar, yüksek binalar, zincirleme olarak binaların yapımında herkesin görevini tam olarak yerine getirmemesi (usta, mühendis, belediye)."

G14: "Kaçak yapının önüne geçememe, Üniversitede yetişen inşaat mühendislerinin yeterli düzeyde konutları yapabilecek alt yapıya sahip olmaması. Konutların ev sahiplerin bireysel olarak değil toplu müteahhitte yaptırıp depreme dayanıksız yapılarından kaynaklanıyor."

G17: "Fazla bina yapımı, yanlış yere yapılan binalardan dolayı eksik malzeme kullanımından dolayı."

G19: "Evlerin sağlam zemine yapılması lazım, yeterli alt yapı ve plan çalışmalarının dikkate alınması lazım. Dikkatimi çeken şu oldu. Elâzığ depreminde bazı evler ağır hasar aldı. Onu hafif hasara çevirip oturmuşlardı. Depremin ilk saniyelerinde o evlerin büyük yıkıma uğradığına şahit oldum. Kısacası depremin nedeni, insanların konut yapımında yer seçimi, zemin dikkate almadan gösterişe dayalı yapılmasıdır."

Katılımcılar, bina tasarımı ve zemin etütüyle ilgili zayıflıkları siyasi yetkililerin, mesleki ve kolektif bilincin **sapmış işleviyle**, depreme hazırlığın olmaması ve zayıf denetim mekanizmalarıyla ilgili temalarla açıklamaktadır. Sapmış işlev teması depremin sosyal etkisi ve rizikosu kapsamında olayların hem nedeni hem de sonucunda yer almaktadır.

4.2. Tema 2: Depremin Sosyal Etkisi ve Diğer Temalar Bağlamında Açıklamalar

Depremin sosyal etkisi temasına göre siyasi yetkililerin, mesleki ve kolektif bilincin işlevini yerine getirmemesinden dolayı **psiko-sosyal yönlerden çözümler yaşanmıştır**. Çalışmada depremzedelerin ifadeleriyle **siyasi yetkililer, mesleki ve kolektif bilinç, sapmış işlev, depreme hazırlık, zayıf denetim mekanizması** gibi temalar öne çıkmaktadır. **Sapmış işlev**, bir kurumun veya kişilerin esas görevinin dışına çıkması, işlevinden uzaklaşması, toplumun yüksek yararı dışında herhangi başka bir gerekçeyle hareket etmesi anlamında kullanılabilir. Depremzedelerin ifadelerine göre bina tasarımlarındaki denetimsizlikler, bireylerin kolektif bilinçten, başkalarının yaşam alanına olan saygıdan uzaklaşması, yetkililerin 6 Şubat'tan önce depreme farkındalığının mesafeli oluşu depreme hazırlıkta sapmış işlevin olduğunu göstermektedir.

G2 ve G15 depremin olumsuz sonuçlarını engellemek için kolon kesilmemesi gerektiğini öne sürmektedir.

G2: "Tebdir alınmalı. Yapılan binalarda maliyet düşürmek için asla kolon kesilmemeli"

G15: "Fazla yıkımlar, can kaybı, daha kaliteli malzemeler kullanılarak yıkımlar ve can kaybı azaltılabilir"

Depremle mücadelede binaların sağlamlığına dikkat çeken katılımcılar deprem yönetmeliğine uymanın, kayalık yerlere ev yapmanın, araştırma yapmanın önemine vurgu yapmaktadırlar.

G3: "Deprem yönetmeliğine uymak etkileri azaltmada yeterli olacaktır"

G5: "Bunun tekrarlanmaması için binaların yapısının daha sağlam olmasını sağlamalıyız"

G6: "Sadece yapılaşmaları düzgün, kayalık fay hattının geçmediği yerlere yapılmalı"

G10: "Depremle ilgili daha çok araştırma yapılması gerekiyor. Fay hatları geçen kısımlara evler yapılmamalı. Bunu azaltmak için insanları daha çok bilgilendirmek gerekiyor"

G8: "Ölümler, yıkımlar ve genel yaşam depremin etkisini azaltmak için kentsel yapılanma, sağlam binalar (Beton ve demir kullanımı) ve en fazla 3 katlı binalar"

Bazı katılımcılar toplumun bilinçlendirilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadırlar.

G1: "İnsanları bilinçlendirmek, kamusal olarak da binaları sağlam yapmak"

G11: "Daha bilinçli davranabiliriz"

G12: "Depremin etkisini azaltmak için yılın belli gün ya da haftalarında deprem ile ilgili bilinçlendirmeler ve motivasyon programları uygulanmalı"

G13: "Depremin en güzel sonucu ülkemizin birlikteliği"

G7: "Etkilerini azaltmak için ülkemizde yapılmaya da çok fazla önlem alınabilir"

G9: "Depremi sonuçlarını bana göre ikiye ayırabiliriz. Bir o depremi yaşayanlar için sonuç çıkarılabilir bir de sadece seyirci kalmak zorunda olanlar için"

G18 ise binaların devlet kontrolünde yapılması gerektiğini öne sürmektedir. "Depremi etkilerini azaltmak için daha sistemli devlet kontrolünde sağlam zeminlere evlerin yapılması, halkın bilinçlendirilmesi" (G18)

Elde edilen bulgularda yapı stoğunun ve toplumsal farkındalığın önemli olduğu görülmektedir. Kent planlaması yapılırken deprem gerçeğinin göz önünde bulundurulması Türkiye depremselliği açısından önemlidir. Katılımcılar depremi **zayıf denetim mekanizması, siyasi yetkililer ve fay temalarına** göre açıklayarak tedbirsizlik, denetimsizlik, yetersiz önlem, ihmal, rant gibi kodları açmılandır.

G4: "Tamamen insan kaynaklı, yetersiz önlem, tedbirsizlik ve denetimsizlik"

G5: "Binaların sağlam yapılmaması, depreme önlem almamaları."

G9: "Depremi nedenlerine pek inemem ama deprem olduktan sonraki yıkım ve can kaybına değinebilirim. Bu kadar ihmal bu kadar sorumsuzluk ölümden başka bir şey getirmez. Depreme engel olamazsınız ama deprem anındaki can kaybı ve zararı en aza indirebilirsiniz. Bu da yine bizim elimizde."

G10: "Genellikle yeterince önlem alınmaması hala eski binaların bulunması kaçak kat kullanılması şehirleri, köyleri ilçeleri depremin fay hattının üzerinde kurulmasıdır. Bunu sonucunda deprem olduğu zaman yıkımlar ölümler meydana geliyor. Bir başka sebep ise uzun süre enerji biriktirme sonucu fay hatları birbirini sıkıştırarak patlamaya sebep oluyor. Başka bir neden ise malzemeden kaçırılması."

G12: "İnşa edilen yanlış yapılar, yapılaşmaması gereken yerlere inşa edilen binalar, bu yüzden can kaybının fazla olması çok üzücü, nedeni fay hatları."

Katılımcılara göre depremin yıkıcı sonuçları insan kaynaklı ihmallerden, yetersiz önlemlerden ve yanlış politikalarından kaynaklanmaktadır. G11'in belirttiği gibi "İhmaller, rantlar ve bencilliğin aldığı canlar." depremin yıkıcı etkilerindendir. Mimari yapılardaki ve denetim mekanizmalarındaki zayıflıklar depremzedelerde **korku temasını tekrardan** öne çıkarmıştır.

G1: "Depremden sonraki insanların değişimleri. Güvensizlik."

G2: "Yüksek ve kapalı olan yerlere çıkmaktan korkuyorum hala. O korkuyu atamadım."

G3: "Korku hissi ağırlıklı. Deprem beni psikolojik anlamda herhangi bir olaya duruma yoğunlaşamama ve kapalı alanlarda uzun süre kalma korkusu yaşattı."

G6: "Korku oluşturdu, sürekli kaygı. Sürekli deprem olacak korkusu, geceleri korkma, sürekli deprem oluyor hissi."

G9: "Deprem deyince kendi dünyamda uyanan ya da ortaya çıkan duygu karmaşık. Çünkü hangi duyguyu yaşadığımı bilmiyordum. O durumda ayırt etme şansınız pek olmuyor. İçinde bulunduğum durum o karmaşık korku ve duyguları yüklüyor."

G12: "Korku hissediyor. Bir daha yaşanması korkusunu yaşıyorum. Önceden korku yoktu şimdi küçük bir seste bile korku oluyor."

G14: "Psikolojik dikkat eksikliği derslere yoğunlaşamama ve her an sevdiklerimi kaybetme korkusu ile yaşamama sebep oldu."

G15: "Deprem psikolojik etkilemedi fakat aynı anı yaşama korkusu var sadece"

G21: "Deprem olduğu gün ilk bir hafta boyunca korku psikolojisi oluşmuştu. Daha sonra zamanla bu psikoloji an itibariyle yeniden deprem olacak diye endişe duyuyordum. Birkaç ay içinde bu psikolojik sorunun üstesinden geldim."

G14: "Ciddi seviyede korku duygusu açığa çıkardı ve odaklanma sorunları yaşadım."

G19: "Yaşadığım son depremden sonra içimden alıp atamayacağım büyük bir etki ve korku yarattı."

Depremim 6. ayında katılımcılar sürekli sarsıntı olacakmış gibi hissetmektedirler. G8'in ifadesi öne çıkmaktadır. "Tabiki de deprem beni korku, panik anlamında çok etkiledi. Çünkü insanın depremi

yaşadığı anda ne yapacağını bilmiyor ve o korku insanın yaşayacağı en büyük duygulardandır. Üzerimde kalan etkileri ilk zamanlar yoğun korku ve her an bir sarsıntı olacakmış gibi hissediyordum.”

Depremi merkez üssünde yaşayan G5, görüşme esnasında sıklıkla duygulanmış, ağlamaklı bir hal almıştır; onun için deprem ağır travmayla sonuçlanmıştır. “Deprem deyince duygulanıyorum ama insanların ölmesi beni duygulandırıyor. Yaşadıklarımı atlatamadım, tekrar yaşama korkusu var. Deprem bende korkuyu yarattı. Herhangi bir şeyin sallanmasıyla içime bir korku giriyor. Bu alışkanlığı yavaş unutmaya çalışıyorum” (G5).

Depremzedelerin tamamı deneyimlerinden bahsederken tekrar o anı yaşıyor gibi canlandırmakta, aynı korkuyu, endişeyi yaşadıkları mimiklerinden ve ses tonundan anlaşılmaktadır. Yaşanan korkunun yanı sıra kayıplar neticesinde üzüntü, öfke hüznün, telaş, panik ve ağlamalı ruh hali **kitlesel travma etkisi teması** ön plana çıkmaktadır.

G4: “Çaresizlik, korku, yıkıma yol açtığı için üzüntü. En çok etkilendiğim yarım kalan hayatlar, hissettiğim boşluk.”

G10: “Korku, telaş. Çünkü yaşanan bu felakette bulunduğum için ister istemez insan korkuyor. Çünkü bu depremden dolayı birçok insan hayatını kaybediyor. Bu da insanda acı bir duygu ortaya koyuyor.”

G17: “Deprem içinde yaşadım. Korku, panik, ağlama, neye ne kadar hazırlıklısın. Çocuklarım kendim için Allaha ne kadar yakınlım, hangi konularda eksiklerim var. Sonunda ne olacağız.”

G8: “Evde tek kalmaktan ya da en ufak bir titremeden panik içerisinde davranışlarımı etkiledi.”

G15: “Uyku, yeme düzeni hiçbir şekilde kalmadı. Uykulardan devamlı deprem oluyormuşçasına uyanıyordum. Fazla duygusal ve çevremden birilerini kaybetme korkusu hala üzerimden atamadığım duygular.”

G16: “Çok kötü etkiledi. Sürekli deprem olacak ve bu defa sağ çıkamıyoruz korkusu eve girmeye yaşadığımız odaya girmeye korkuyorum.”

G11: “En ufak gürültü veya sarsılma gibi hislerde deprem olduğunun telaşına kapılmak. Henüz başa çıkılması gerektiğini düşünmüyorum.”

G22: “Psikolojik öfke, huzursuzluk, ümit, özlem. Maddi iş kaybı, maddi sıkıntılar, barınma, ısınma, giyinme, zorunlu ihtiyaçlar, süreklilik gerektiren sorumluluklar, gelecek kaygısı.”

Depremden sonra yaşanan panik, çaresizlik, sürekli deprem olacakmış hisleri travmanın çok yönlü etkilerine maruz kalınmasına sebep olmuştur. Depremzedelerin güven duygularında zayıflama, gece uyuyamama, uykudan sıçrama ve olmayan sarsıntılar hissetme kodları öne çıkmakta olup bu durum katılımcılarda yaygın bir şekilde yaşandığı için kitlesel travma etkisi temasıyla ele alınmıştır. Katılımcılar olmayan sarsıntılar hissettiklerini, uykularından sıçradıklarını, bu durumun ilk iki ay içinde daha sıklıkla yaşandığını belirtmişlerdir.

G2: “Psikolojik çok kötü etkiledi. Uykumda bazen sıçradığım zamanlar oldu.”

G3: “Olmayan sarsıntılar hissediyorum. Olan sarsıntılarda ise halen kilitleniyorum.”

G16: “Genellikle durup dururken yerin sallandığını hissediyorum. Uyku düzenim kaçtı. Sürekli deprem var diye yerimden fırlıyorum. Tabi bu süre depremden 2 ay sonrasına kadar böyle kaldı. Sonra yavaş yavaş normale döndü.”

G13: “Psikolojik çok etkisindeyim. Bazen acaba tekrar olursa kaçabilecek miyim? O ana birebir şahit oldum. Uykuda yakalandım çoğu arkadaşım ailesini kaybetti. Ya benim başıma gelirse ne yapardım acaba düşünüyorum. Sürekli deprem haberlerine bakıyorum oldu mu diye..”

G17: “Rüyalarımıza giriyor geceleri uyumuyorum desem yeridir. Ama hayat devam ediyor. Ve hayata tutunmak zorundasınız. Üzülüyoruz, kırıgız, bir ömür unutmam.”

Mantıklı karar veremediklerini iletmişler; ölümden daha önemli konuların olmadığını belirtmişlerdir.

G9: “Deprem psikolojik tabii ki olumsuz etkiledi. Depremden sonraki yaşantımdan depremden önceki yaşadığım hayattaki duygularım bir olmadı, tabi ki zamanla üstesinden geldim. Ama kolay olmadı,

giderek yalnız kaldığını hissediyorsun. Hayatta ölümden başka ciddi bir konunun olmadığını fark ediyorsun. O yüzden duyguların çok üzerimizde bir yükmişçesine o karamsarlığı atmamız."

G20: "Deprem psikolojimizi tatbikî olumsuz etkiledi. Mantıklı kararlar veremez olduk. Daha doğrusu o korkuyu yaşayan herkesin düşündüğü tek şey bu gerçek miydi, sorusu oldu. O yüzden durumu kabullenmek atlatmaktan zor oldu."

Yaşanan travmalar bireylerin hayatta kalmasına bağlı güvenlik hissi, sevdiklerini koruması gibi duygulara ihtiyacını artırarak endişelerini tetiklemektedir. Deprem sosyal etkisi temasıyla sosyal bağ temasını beraberinde getirmektedir. Depremzedeler yaşadığı can ve mal kayıplarından sosyal bağlarında hem çözülme hem de bütünleşme yaşandığını açıklamaktadır.

G1: "Güvensizlik etkiledi. İnsanlarla eskisi gibi bağ kuramıyorum. Herhangi bir destek almadım."

G12: "İnsanlara güvenim azaldı. Bağ kuramıyorum. Gece uyku problemi yaşıyorum."

G15: "İlk başlardaki süreç çok kötüydü. Ama zamanla yeni düzen kurmamızdan dolayı hayat normale döndü."

G18: "Düzenim bozuldu, dikkatimi belirli şeylere odaklayamadım, stresli bir döneme girdim. İçime kapandım. Sosyal faaliyetlere katılamadım."

G22: "İnsan ilişkilerimi olumlu etkiledi."

G22: "İnsan canı ne kadar değersizmiş gibi davranılsa da cenazeler rant için yapılan hastanelerin üst üste dizilmiş olsa da bende canın değeri arttı. Onun dışında her şey kötü."

Deprem genellikle katılımcıların güven ilişkilerine zarar vermiş, ruhsal dengelerini sarsmış hatta sosyal ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. Nadiren de olsa ikili ilişkilerine kıymet bilme bağlamında olumlu yansıdığını iletenler olmuştur.

5. TARTIŞMA

Elde edilen bulgulardan yola çıkılarak depremin rizikosu ve sosyal etkisi bağlamında iki ana tema belirlenmiş, diğer temalar buradan yola çıkılarak açılmıştır. Depremin rizikosunda doğal afet, bina tasarımı ve zemin etütü, ilahi yaklaşım, enkaz, günaha karşı ceza yaklaşımı ve korku temaları öne çıkmıştır.

Bina tasarımında ve zemin etütündeki eksiklikler yaşanan evin, mahallenin, şehrin vs. depremden sonra enkaza dönüşme rizikosunu artırır. Yapı stoğunun zayıf olması binaların güvensiz olmasına neden olur; bu durum denetim mekanizmalarının, kent idarecilerinin, politika yapımcılarının ve alanın profesyonellerinin işlevinin sapsmış olduğunu gösterir. Görüşmelerde yapısal zayıflıklar G12'nin ifadesiyle depremzedelerin "her an sevdiklerini kaybetme korkusu ile yaşamalarına" neden olmuştur. Bulgu literatürle uyumludur. Sehlikoğlu vd. (2024) yaptığı çalışmada enkazda kalma, yakınların kaybı gibi deneyimler bireylerde travmayı ve TSSB'yi tetiklemiştir.

Pazacık ve Elbistan'da fay hattına yakınlığın, toprak tipinin kötü işçilik ve materyal kalitesinin düşüklüğünün ağır hasarlı yapıların sayısını artıran en önemli neden olduğu belirtilebilir. Bunun yanı sıra yapıların tasarım ve denetiminde eksiklikler bulunur (Kırtel vd. 2024). Bina tasarımına, zemin etütüne yönelik belirtilen bu aksaklıklar toplumların sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmişlik düzeyiyle yakın ilişkili olmakta; kurumların, görevlilerin, denetim mekanizmasının görevini yerine getirmemesinden kaynaklı sapsmış işlev bulunmaktadır. Amerika ve Japonya'da dayanıklı binaların daha az zarar gördüğü; binaların tasarım şeklinin, depremin tehlikelerini ve rizikolarını azalttığı ortaya çıkmaktadır (Mcclure vd. 2007). Hızlı kentleşme, büyük şehirlerin fiziksel durumunu, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yönlerini çok yönlü etkilemiştir. Bu durumlar toplumsal ve teknik alanlarda çöktürlere, modern felaketlere böylece kent sistemleri toplumsal güvensizliklere sebep olmaktadır (Horlick Jones, 2020).

Depremzedelerden bazıları yaşadığı deneyimleri yapısal gerekçelerin yanı sıra yanı sıra teolojik ve metafizik rizikolarla da açıklamışlardır. G8'in ifadesiyle depremlerin olumsuz sonuçları "dayanıksız evler. Sorumsuz Müteahhitler ve günahkâr yaşamdan" kaynaklanmaktadır. Bayhan ve Yasuntimur'un (2024) yaptığı araştırmaya göre depremzedeler "depremi günahların cezası, Allah'ın bir gazabı, bir imtihan veya bir uyarı olarak" değerlendirmektedirler.

İrrasyonel düşünceler, toplumların yanlış inancıyla ilişkiseldir. İrrasyonel yaklaşımlarla beraber olumsuz sonuçlardan Mütteahhitler sorumlu tutulmaktadır. Deprem bireylerde depreme hazırlık noktasında yanlış inanç geliştirmesine olanak tanımaktadır (Lindell ve Perry, 2012). 6 Şubat depremzedelerinin ise yaşadıklarını günah ve ceza şeklinde algıladıkları; suçluluk hissettikleri görülmektedir (Yağlı Soykan, 2024). Bilimsel sebeplerinin anlaşılmadığı toplumlarda deprem, hava sıcaklığı, günün saatleri, askeri, astrolojik gibi bağlamı dışında gerekçelerle yorumlanabilmektedir. Örneğin, Endonezya'da toplumsal algı depremi ilahi ve askeri nedenlerle ilişkilendirmektedir (Erokhin ve Komendantova, 2023).

Bireyler afetlere bakış açıları, afetin travmatik etkilerinin üstesinden gelmede dini referansları tercih edebilmektedirler (Bayhan, 2020). Bireyler depremi Allah tarafından verilen bir ceza görmektedir; afet anında dua ederek, dini ritüelleri yerine getirerek afetin travmatik etkilerinden kurtulmaya çalışmaktadırlar (Bahadır ve Ay, 2025). Dini referanslar bireylerin psikolojik çatışmaları çözme yöntemi; diğer yandan kaderci yaklaşımlara temellendirilen argüman olabilirler.

Depremi sosyal etkisi bağlamında ise siyasi yetkililer, mesleki ve kolektif bilinç, sosyal bağlar, sosyal çözülme, sosyal bütünleşme temaları öne çıkarılmaktadır. Görüşmelerde depremzedeler yaşadıkları afetin olumsuz etkilerinden sıklıkla siyasi yetkilileri sorumlu tutmuşlardır. G11'e göre "nedenlerini bilmiyorum ama sonuçlarını hakkında konuşabilirim. İhmaller, rantlar ve bencilliğin aldığı canlar" ifadesinde rant iddiaları öne çıkarılmış, yetkililere işaret edilmiştir. Katılımcıların 6 Şubat'ın 6. ayında hafızalarında kalan ölüm kokusundan bahsetmeye devam etmişlerdir. G6'nın "İki şeyi unutmam. Çaresiz kalışımı, burnumdaki ölü kokusunu asla atamam" ifadeleri travma aşamasının akut döneminde olduğunu gösterir.

Weber'e göre (1978) modern devletin temeli hukuka, rasyonel, bürokratik işleyişe dayanmakta; vatandaşların devlete itaati bürokratik işleyişe bağlı olmaktadır. Afetlerde krizin etkin yönetilmesi, devletin işlevini düzenli ve zamanında yerine getirmesi meşruiyetin devamını sağlar. Depremlerde yaşanan kaos ortamı afet yöneten kişilerin sorumluluklarını artırmakta; koordinasyonun önemini açığa çıkarmaktadır. Depremlerin zamanının öngörülemezliği, afetin geniş kapsamlı yöreyi etkilemesi koordinasyon güçlüklerini meydana getirmiş olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Afet sonrasında her ne kadar devletin tüm kanalları seferber edilmiş olsa da lokasyonun geniş olması meşruiyet eleştirilerini beraberinde getirmektedir.

Toplumda her aktörün rolü olmakta, depremlerde Mühendisler, Ustalar, Belediyeler görevlerinin eksik yaptıklarına yönelik görüşler ileri sürülmektedir. Örneğin, G13'e göre, "deprem ülkesiyiz ama deprem yokmuş gibi yapılan binalar, yüksek binalar, zincirleme olarak binaların yapımında herkesin görevini tam olarak yerine getirmemektedir (usta, mühendis, belediye)." G12'ye göre ise "depremin etkisini azaltmak için yılın belli gün ya da haftalarında deprem ile ilgili bilinçlendirmeler ve motivasyon programları uygulanmalıdır." Toplumda depremlere karşı bilincin düşük olması, alanın profesyonellerinin görevini tam yerine getirmediğine yönelik genel kanı Parsons'a göre (1951) aktörlerin rolünün, Durkheim'e göre (2013) kolektif bilincinin önemini ortaya koyar. Aktörler bir toplumda denetim mekanizmasını oluşturabilir; kolektif bilinci sağlayabilirler. Türkiye'de depreme önlem alma, farkındalık geliştirme, yetkililere görevlerini hatırlatma gelecekteki depremlerin sosyal etkilerinin kestirilmesini; alınan derslerden yola çıkılarak en yaşanabilecek krizlerin optimum düzeyde sorunsuz yönetilmesini gerektirmektedir.

Depremi sosyal etkisi ve rizikosu temalarının ortak kesişiminde ise sapmış işlev, korku, kitlesel travma etkileri temaları yer almaktadır. Katılımcılar meslek gruplarının ve toplumsal aktörlerin görevini yerine getirmediğini vurgulamışlardır. Merton'a göre bu durum bozuk işlev olarak adlandırılabilir; bu durum bir grubun, kişinin sistemin uyumunu, düzenini bozabilir (Wallace ve Wolf, 2015, s.84). Depreme hazırlıksız yakalanılması, mesleki ve kolektif bilinçteki zayıflıklar toplumsal sistemdeki aktörlerin depreme hazırlıkta sapmış işlev sergilediğini göstermektedir.

Depreme maruz kalan bireylerde geçim kaynağının yok oluşu, yaralanma ve yaşanan korku gibi ciddi ruhsal rahatsızlıklara neden olmaktadır (Zhang vd. 2012). 6 Şubat depremleri depremzedelerin pek çok olumsuz duyguyu deneyimlemesine neden olmuştur. Bulgular depremzedelerin enkazda kalma, yakınlarını kurtaramama korkusu yaşadıklarını göstermektedir. Enkazda kalma, ölüm rizikoları gibi temalar bireylerde travmatik korkulara sebep olmakta böylece TSSB yaşanmaktadır (Bödvärsdóttir ve Elklit, 2004). TSSB'nin düzeyi ise travmatik olayın etkisine göre belirlenmekte; büyük bir depreme maruz kalarak yaralanan, ölüme tanık olan birisi, daha az büyüklükte bir depreme maruz kalan kişiye göre daha yüksek TSSB yaşamaktadır (Dutta vd. 2022).

Kitlesel tema etkisi ortak bir temadır. Deprem bireylerin ruh sağlığını olumsuz etkileyerek önemli duygusal tepkilere neden olmaktadır. Dehşet, endişe, çaresizlik, korku bunların başında yer almakta; yaşanan çevreye bağlı duygusal tepkiler değişmektedir (Prati, vd., 2012). Görüşmeciler depremde sonra tekrar deprem olursa sağ çıkamama korkusuyla yüzleştiklerini, travma kapsamlı duyguları deneyimlediklerini belirtmişlerdir. Enkaz altında kalmaktan, ölümlerle karşılaşmaktan, yakınlarını kaybetmekten büyük bir endişe duyulmaktadır. Depremi psikolojik etkilerini ele alan pek çok çalışma TSSB üzerinde durmakla beraber kaygı, korku, depresyon gibi semptomlar görülmektedir. Bingöl'de hayatta kalanların yaşam algılarında kötüleşme olduğu tespit edilmektedir (Sezgin ve Punamaki, 2014). Haiti'de hayatta kalanlarda depresyon, anksiyete ve diğer ruhsal problemler her dört kişiden birinde şiddetli TSSB; beş kişiden birinde şiddetli anksiyete görülmüştür (Cenat, vd. 2020). Türk toplumunda depremlerin determinist etkilerinin depremlere yönelik kitlesel travmayı uzun yıllar devam ettireceği söylenebilir.

6 Şubat depreminleri yaşayan görüşmecilerde benzer şekilde yaşam algılarının olumsuz olduğu görülmektedir. Fakat bu algılarında depremin travmatik etkisi zamanla ilişkilidir. Altıncı aydan sonra TSSB %8,3 iken üçüncü yılda %4,2'ye düşmüş; intihar eğilimi ise altıncı ayda %4,2 iken ikinci yılda %5,6'ya; üçüncü yılda %6'ya yükselmiştir (Chou, vd., 2007). Depremden henüz 1 yıl sonra bile depremzedelerin psikolojik, duygusal ve fiziksel travmaları devam etmektedir. Deprem bölgelerinde kalanlar temel ihtiyaçlarını karşılamakta; zorluk yaşamaya devam etmektedir (Allen, vd., 2016). Katılımcıların depremin 6. ayında olmayan sarsıntıları hissettiklerini belirtmesi, kitlesel bir travmanın etkisinde olduklarını göstermektedir. De ve Thamarapani'ye (2022) göre depremde sonra can kayıplarının yanı sıra, sosyo-ekonomik düzeyde zayıflama görülmekte; yıllarca devam eden sonuçları bulunmaktadır.

Sosyal bağlarda çözülme ise kitlesel travmayla ilgili açığa çıkmıştır. Depremde sonra yaşanan yerde sosyal ilişkilerin bozulduğu, depremin verdiği kayıpların TSSB'ye neden olduğu görülmektedir (Sezgin ve Punamaki, 2014). Sosyal çevresiyle sosyal bağları zayıflayan depremzedelerin güven duygusu zarar görmüş, bu durum travmatik etkilere neden olmuştur (Chou vd. 2007). G18 "Düzenim bozuldu, dikkatimi belirli şeylere odaklayamadım, stresli bir döneme girdim. İçime kapandım. Sosyal faaliyetlere katılamadım" şeklinde ifade etmiştir. G1'de benzer şekilde "Güvensizlik olarak etkiledi. İnsanlarla eskisi gibi bağ kuramıyorum. Herhangi bir destek almadım" demiştir. Bazı katılımcılar için ise deprem insanın değerinin anlaşılmasına olanak tanımıştır. G22'ye göre "İnsan canı ne kadar değersizmiş gibi davranılsa da cenazeler rant için yapılan hastanelerin üst üste dizilmiş olsa da bende canın değeri arttı. Onun dışında her şey kötü.." anlamı taşımaktadır. Depremlerin toplumsal dayanışmaya olanak tanınması, krizlerden ders çıkarma gerekliliğini ön plana çıkarması toplumsal bütünleşmeyi sağlayabilir.

5. SONUÇ

Depremi sosyal etkilerinin ve depremin rizikosunun araştırıldığı bu araştırmanın zamanlamasının afetin 6. ayında gerçekleşmesi, örneklem grubunun KYK'da konaklamış dar gelirli depremzedelerden oluşması araştırmanın özgünlüğüdür. Depremlerdeki duyguların ve düşüncelerin neler olduğu, deprem anında yaşanan travmanın nasıl deneyimlendiği, duygular ve düşünceler araştırılmıştır. KYK'daki görüşmelerde katılımcıların dar gelirli, evleri yıkılmış bireyler oldukları, kadın depremzedelerin daha kaygılı oldukları gözlemlenmiştir. Depremin ihmaller ve yetersiz tedbirler gerekçeleriyle yıkıcı etkilerinin arttığı düşünceleri öne çıkmıştır.

Depremzedelerin yaşadığı sosyal etkiye ve depremin rizikosuna bağlı duygu, deneyim ve düşünce bakımından nasıl açıkladığının araştırıldığı çalışmada bulgular tematik analizle elde edilmiş, araştırma deseni vaka çalışması (case study) kullanılmıştır. Araştırmada 6 Şubat depremlerinden sonra Sivas KYK'ya yerleştirilen depremzedelerle görüşme yapılmıştır. Görüşmeden elde edilen bulgulardan yola çıkılarak 20 kelime kodu üretilmiştir. Ardından bu kelimelerden kapsamlı ifadeler üretilerek temalara ulaşılmıştır. Toplamda 20 tema bulunmakta olup depremin sosyal etkileri ve depremin rizikoları bağlamında yan temalarla açıklanmaktadır.

Afet esnasında, sonrasında afetzedeler devletin rolünü sorgularlar. Yaşanan krizlerin etkin bir şekilde yönetilmesi; afet koordinasyonunda toplumsal desteklerin ihtiyaç sahiplerine erişmesi hayati rol üstlenebileceği gibi devletin meşruiyetinin önemini gösterir. Meşruiyet krizi toplumda, devletin kurumlarında, gruplar arasında sosyal çözülmeye neden olabilirken; krizlerin etkin yönetimi sosyal bütünleşmeye olanak tanıyabilir.

Depremden sonra yaşanan korku evrensel bir travma olmakta, üzüntü, güvensizlik gibi duygular beraberinde gelmektedir. Depremlerde ölümle yüzleşen depremzedeler sıklıkla her an deprem olacakmış gibi bir korkuya kapılmaktadır. Depremin sosyal etkisi ve rizikosu bağlamında, yaşanan duygular ve düşünceler yansıtılmış; travmalar derinlemesine ortaya çıkarılmış, TSSB'ye benzer bulgular taşındığı tespit edilmiştir. Görüşmecilerin, sarsıntının etkisinden kurtulamadıkları, gündelik yaşamının olağan akışına dönmekte zorluk yaşadıkları görülmektedir. Yaşanan maddi ve manevi kayıplar, bir yandan sosyal bağlarda çözülmeye neden olmuş; diğer yandan yönetilen kitlesel travma toplumsal bütünleşmeye olanak tanımıştır. Kitlesel travmanın yönetilmesinde devletin tüm kurumlarının işbirliği halinde depremzedelerin yüksek yararına hareket etmesi önemli bir etken olmuştur. Yaşanan can ve mal kayıplarında, kötü yapılaşmanın sorumlu tutulduğu, Müteahhitlerin ve siyasi yetkilerin sorumlu tutulduğu görülmektedir.

Bina tasarımı ve zemin etütündeki zayıflıklar depremlerin büyük afete dönüşmesine, yüzlerce insanın enkaz altında kalarak ölmelerine, engelli kalmalarına ve yaralanmalarına sebep olmuştur. Bu noktada yetkililerin, denetim mekanizmalarının görevini yerine getirmediğine genel kanaat depremin rizikosunda belirlenen en önemli etmendir. Burada siyasi yetkililerin, mesleki ve kolektif bilincin işlevini yerine getiremedikleri; sapmış işlevsellik sergiledikleri görülmüştür. Diğer yandan deprem sonrası kitlesel travmanın yönetilmesinde, depremzedelere sunulan kurumsal destekler Türkiye Cumhuriyeti devletinin gücünü ve dayanışmanın önemini ortaya çıkarmaktadır.

5.1. Çözüm Önerileri

- Depremzedelerin periyodik durumları takip edilmelidir. Örneğin depremlerden sonraki 3 yıllık, 5 yıllık durumlar raporlaştırılmalıdır. KYK'larda sunulan toplumsal desteklere depremzedelerin gündelik hayatlarına dönene kadar devam edilmelidir. Kısa süreli desteklerden ziyade psiko-sosyal, ekonomik, yapısal çalışmaların sürdürülebilir olması önemlidir.

- Türkiye geneli depremselliğine genel bir riziko analizinin yapılması elzem olup Fen-Mühendislik alanlarıyla Sosyoloji alanının iş birliği içinde olunması, toplumun yüksek yararına bütüncül ön görülerde bulunulması gerekmektedir.
- Türkiye’de fay hattının geçtiği illerdeki yapı stoklarının kalitesinin tespit edilmesi, konutların konumları, hanelerin özellikleri tespit edilmeli, yaşanabilecek afette nasıl müdahale edileceği planlanmalıdır.
- Apartmanlarda kesik kolon avına çıkılmalı, kentsel dönüşüm çalışmaları yaygınlaştırılmalıdır.
- Depreme yönelik tatbikatlar sıklıkla yapılmalı, bilgiler güncel tutulmalıdır; Türkiye’nin deprem ülkesi olduğu unutulmamalıdır.
- Hanelerin, iş yerlerinin, okulların vs. dış kapıları içeriye değil dışarıya açılacak şekilde düzenlenmelidir.
- Ev içinde dolaplar, eşyalar minimize edilmeli ve sabitlenmelidir. Sıklıkla deprem tatbikatları yapılmalıdır.
- Deprem dezenformasyonuna karşı alanın uzmanları takip edilmeli, bilimsel açıklamalarla kamuoyunun bilgilendirilmesine önem verilmelidir.
- Deprem sonrasında devletin tüm kamu kurumlarının seferber olduğu görülmüştür. Bu seferberlik depremin muhtemel rizikolarında afet yönetimi planlamasına dâhil edilmelidir.
- Afet yönetiminde bu çalışmadan elde edilen bulguların değerlendirilmesi, muhtemel depremlerde diğer bireylerin de karşılaşabileceği olumsuzlukların ön görülerek tedbirlerin alınması gerekmektedir.
- Yaşanan afet deneyiminden ders alınmalı, gelecekteki afetlerin etkilerini önlemede, tahmin etmede hazırlıklı olunmalı, riziko hazırlıkları hali hazırda tutulmalıdır. Deneyimlerin gelecekteki afetlere aktarılacak olasıları tahmin etmede, nasıl hissedeceklerini ön görerek olumsuzluğu önleme adına deneyim önemlidir (Becker vd. 2017). Depreme karşı farkındalık gelecek nesillere aktarılacak en önemli kültürel miraslardandır.
- Sosyal destek travmaların etkisini azaltmada ve travmayı önlemede önemli rol oynamakta, sosyal dayanıklılığı artırmaktadır. Sosyal dayanıklılık, sosyal destek anksiyeteyi ve depresyonu olumlu etkilemekte; yüksek dayanıklılık ve sosyal destek TSSB’ye karşı koruyucu olmaktadır (Xi, vd. 2020). Bireylerin travmayla başa çıkmasında, iyi oluşun önemli olduğu, iyi oluş arttıkça travma belirtilerinin azaldığı görülmektedir (Karabacak Çelik, 2023). Bu nedenle, deprem olmadan önce rizikoların ortadan kaldırılması olası kaygıların bertaraf edilmesi, iyi oluşun sürdürülmesi; böylece deprem rizikosunun devlet politikasında yer alması gerekmektedir. Depremzedelere psiko-sosyal desteğin kısa süreli değil sistematik uzun soluklu devam etmesi gerekmektedir.
- Depremzedelerin sanat, spor ve sosyal etkinliklerle travmatik duygularını oyunlaştırarak aktarması kendisini ifade etmesi sağlanabilir. Bu nedenle sanatsal, sportif gibi sosyal etkinliklerin duygu dengelemede anahtar rol üstleneceği belirtilebilir.
- Son olarak bina tasarımı ve zemin etütü, Türkiye’de hayat kurtarıcı, güvenli, rizikoları önleyici, devletin kaynakları sürdürülebilir kalkınma planları açılarından gerekmektedir. Türkiye’de bina yapılaşması sosyal politikada yer almalı; devletin kontrolünde ve güvencesinde bir sistem geliştirilmeli; hızlı müteahhitçiliğin önüne geçilmelidir. 6 Şubat ve diğer depremlerin sürekli ülke gündeminde kalması, mevcut zayıflıklarla yüzleşmesi hayati nitelik taşımaktadır.
- Gelecekteki araştırmacılar depremzedelerinin göç deneyimlerinin veya gündelik yaşama uyum süreçlerinin nasıl olduğu nitel yöntemle araştırılabilir.

KAYNAKLAR

AFAD, 06 Şubat 2023 Pazarcık-Elbistan Kahramanmaraş (Mw: 7.7- Mw: 7.6) Depremleri Raporu, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) Deprem ve Risk Azaltma Genel Müdürlüğü, Deprem Dairesi Başkanlığı, 20 Aralık 2024. Erişim adresi: https://deprem.afad.gov.tr/assets/pdf/Kahramanmara%C5%9F%20Depremi%20%20Raporu_02.06.2023.pdf.

Akar, F., Işık, E., Avcil, F., Buyuksarac, A., Arkan, E., İzol, R. (2024). Geotechnical and Structural Damages Caused by the 2023 Kahramanmaraş Earthquakes in Gölbaşı (Adıyaman). Applied Sciences. 14. 2165. <https://doi.org/10.3390/app14052165>.

Allen, J.D., Leyva, B., Hilaire, D.M., Reich, A.J. and Martinez, L.S. (2016), Priorities, concerns and unmet needs among Haitians in Boston after the 2010 earthquake. Health Soc Care Community, 24: 687-698. <https://doi.org/10.1111/hsc.12217>

Alpay, E., Redican, E., Hyland, P., Karatzias, T. (2024). Correlates of Posttraumatic Stress Disorder in the Aftermath of the February 2023 Earthquake in Turkey. Journal of Loss and Trauma. <https://doi.org/10.1080/15325024.2024.2314306>.

Aydan, Ö., Ulusay, R. & Kumsar, H. Faulting by the 2023 great earthquakes of Türkiye and associated stress field and its effects on built environment (2024). Geoenviron Disasters 11, 38. <https://doi.org/10.1186/s40677-024-00299-0>

Ayverdi, İ. (2005) Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Lügatı

Bahadır, Z., & Ay, F. (2025). Deprem Kaygısı ve Dini Başa Çıkma. Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi(38), 83-101. <https://doi.org/10.54600/igdirsosbilder.1494849>

Bayhan, V., & Yasuntimur, A. (2024). "Deprem, kıyameti yaşamak gibidir": 6 Şubat 2023 deprem mağdurlarının deneyimleri üzerine bir çalışma (Malatya örneği). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 14(3), 1416-1437. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1507536>

Bayhan, V. (2020) Afetlerin Psiko-Sosyal Etkileri ve Psiko-Sosyal Destek Uygulamaları, Afet sosyolojisi İç. (Ed. İslam Can) Çizgi Yayınevi

Becker, J., Paton, D., Johnston, D., Ronan, K., McClure, J. (2017). The role of prior experience in informing and motivating earthquake preparedness. International Journal of Disaster Risk Reduction. 22. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2017.03.006>.

Deprem Verileri (2024) Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/deprem-verileri/depremsellik-haritalar> Erişim Tarihi: 1.12.2024

Bonati, S., Nardini, O., Boersma, K., Clark, N. (2023). Unravelling dynamics of vulnerability and social media use on displaced minors in the aftermath of Italian earthquakes. International Journal of Disaster Risk Reduction. 89(1):103632 <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2023.103632>.

Bödvarsdóttir, I., Elklit, A. (2004). Psychological reactions in Icelandic earthquake survivors. Scandinavian journal of psychology. 45. 3-13. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9450.2004.0037.x>

Braun, V., Clarke, V. (2022). Thematic Analysis: A Practical Guide. Sage. Paperback, 376 pages. (ISBN: 978-1-4739-5323-9)

Budak, S. (2009) Psikoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları

Cenat, J. M., McIntee, S. E., Blais-Rochette, C. (2020). Symptoms of posttraumatic stress disorder, depression, anxiety and other mental health problems following the 2010 earthquake in Haiti: A systematic review and meta-analysis. Journal of Affective Disorders, 273, 55-85. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.04.046>

Chou, F., Wu, H., Chou, P., Su, C.-Y., Yi-Kuan, T., Chao, S.S., Chen, M.C., Su, T. & Sun, W.J. & Ou-Yang, W.C. (2007). Epidemiologic psychiatric studies on post-disaster impact among Chi-Chi earthquake survivors in Yu-Chi, Taiwan. *Psychiatry and clinical neurosciences*. 61. 370-8. <https://doi.org/10.1111/j.1440-1819.2007.01688.x>

Coşkun, R., Altunışık, R., Yıldırım, E. (2017) Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, SPSS Uygulamalı, Sakarya Yayıncılık: Sakarya

Çağatay, A. (2024). Deprem Sonrası Travma, Tükenmişlik Ve Yaşam Doyumu Üzerine Bir Araştırma. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*. 15. <https://doi.org/10.54688/ayd.1412823>.

Çoban, M., Sözbilir, M., Göktaş, Y. (2017). Deprem Deneyimini Yaşamış Kişilerin Deprem Öncesi Hazırlık Algılarının Belirlenmesi: Bir Durum Çalışması. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22(37), 113-134. <https://doi.org/10.17295/ataunidcd.281721>

De, P., Thamarapani, D. (2022). Impacts of negative shocks on wellbeing and aspirations – Evidence from an earthquake. *World Development*. 154. 105876. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2022.105876>

Değirmenci, Y., Altunay, F. (2024). Öğretmen Adaylarının Deprem Farkındalık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Türk Deprem Araştırma Dergisi*, 6(1), 161-180. <https://doi.org/10.46464/tdad.1437117>

Dilekli Karatay, Z., Çilmi, M. (2024). Deprem Sonrası Yaşanan Zorunlu Göç Ve İstihdam Problemi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 15(1 -Deprem Özel Sayısı-), 314-333. <https://doi.org/10.54688/ayd.1404876>

Doğan, M. (2014) Doğan Büyük Türkçe Sözlük, Yazar Yayınlar

Doğan, T. P., Kalkan, H., Aldemir, Ö., Ayhan, M., Böcek, M., Anil, Ö. (2024). Investigation of RC structure damages after February 6, 2023, Kahramanmaraş earthquake in the Hatay region. *Bulletin of Earthquake Engineering*. 22. 1-29. 10.1007/s10518-024-01965-2.

Dönmez, A. (2025) Sosyal Etki, https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/sosyal_etki#:~:text=Bir%20bireyin%20d%C3%BC%C5%9F%C3%BCnce%2C%20duygu%2C%20tutum,yol%20a%C3%A7t%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20de%C4%9Fi%C5%9Fim%20olarak%20tan%C4%B1mlanmaktad%C4%B1r. Erişim Tarihi: 02.08.2025

Durkheim, E. (2013). *Toplumsal İşbölümü Üzerine* (Çev. Ö. Ozankaya). İstanbul: Cem Yayınları.

Dutta, A., Peña, F., Holcomb, J., Leiva, L., Squicciarini, A., Canenguez, K., Bergmann, P., Riobueno-Naylor, A., Farley, A., Simonsohn, A., Garfin, D., Silver, R., Benheim, T., Guzmán Piña, J., Jellinek, M. & Murphy, M. (2022). Earthquake exposure, adverse childhood experiences, and psychosocial functioning in Chilean children: A longitudinal study. *Journal of Traumatic Stress*. 35. <https://doi.org/10.1002/jts.22826>.

Ekinci, E., & Özmen, A. (2025). 2023 Kahramanmaraş Depremleri Sonucu Hasar Gören 11 Katlı Betonarme Bir Yapının Deprem Performansının Değerlendirilmesi. *Black Sea Journal of Engineering and Science*, 8(2), 285-297. <https://doi.org/10.34248/bsengineering.1588734>

Emiroğlu, K., Danişoğlu, B., Beberoğlu, B. (2006) *Ekonomi Sözlüğü, Bilim ve Sanat*

Erokhin, D., Komendantova, N. (2023). The role of bots in spreading conspiracies: Case study of discourse about earthquakes on Twitter. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 92. 103740. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2023.103740>.

Evans, G., Newnham, J. (2007) *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü* (çev. Ahsen Utku), Gökkuşbe

Guest, G., Bunce, A., Johnson, L. (2006). How Many Interviews Are Enough?: An Experiment with Data Saturation and Variability. *Field Methods*, 18(1), 59-82. <https://doi.org/10.1177/1525822X05279903>

Güler, E. (2024). Non-linear site response and liquefaction analysis of soil site in Kahramanmaraş during the Mw 7.7 and Mw 7.6 Turkey earthquakes. Engineering Science and Technology an International Journal. 57. <https://doi.org/10.1016/j.jestch.2024.101751>

Gültepe, E., Çömlekoğlu, H., Ozturk, B., Dönmez, C. (2024). Discussion on the Causes of the Observed Damages in the 2023 Kahramanmaraş Earthquakes. 10.1007/978-3-031-57659-1_6.

Hoffman, J. (2020) Etki, (Sosyoloji Sözlüğü iç. Çev. Mukadder Ezel Yılmaz, Ed. Bryan S.Turner) Pinhan Yayıncılık: İstanbul

Horlick Jones, T. (2020) Risk toplumunda Kentsel Felaketler ve Mega-şehirler (çev. Günseli Altaylar), Sosyoloji Başlangıç Okumaları İç. (Ed. Anthony Giddens) Say Yayınları

Ince, G. (2012). Probabilistic seismic hazard assessment of the historical peninsula of Istanbul. Natural Hazards and Earth System Sciences. 12. 3483-3493. <https://doi.org/10.5194/nhess-12-3483-2012>

Işık, E., Avcil, F., Büyüksaraç, A., Arkan, E., & Harirchian, E. (2025). Impact of Local Soil Conditions on the Seismic Performance of Reinforced Concrete Structures: In the Context of the 2023 Kahramanmaraş Earthquakes. Applied Sciences, 15(5), 2389. <https://doi.org/10.3390/app15052389>

İzol, R., Işık, E., Avcil, F., Arslan, M., Arkan, E., Buyuksarac, A. (2024). Seismic performance of masonry structures after 06 February 2023 earthquakes; site survey and FE modelling approach. Soil Dynamics and Earthquake Engineering. 186. <https://doi.org/10.1016/j.soildyn.2024.108904>.

Kara F.I., Fahjan Y. (2024). Effects of Ground Motion Prediction Models on the Performance of Earthquake Damage and Loss Estimation Systems: February 6, 2023, Kahramanmaraş Earthquake, Turk Deprem Arastirma Dergisi 6(1), 123-144, <https://doi.org/10.46464/tdad.1411559>

Karabacak Çelik, A. (2023). Deprem Sonrası Travma Belirtileri, Umut ve İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. TRT Akademi. 8. <https://doi.org/10.37679/trta.1275268>

Karanci, A., İkizer, G., Doğulu, C., Özceylan-Aubrecht, D. (2018). Perceptions of Individual and Community Resilience to Earthquakes. <https://doi.org/10.1002/9781119166047.ch15>.

Kaya, A. Y. (2025). Impact of February 6, 2024 Earthquakes on Community Resilience. Kent Akademisi, 18(1), 180-196. <https://doi.org/10.35674/kent.1485596>

Kerkez, M., Şanlı, M. (2024). Mediating role of spirituality in the relationship of anxiety, stress and depression with resilience in individuals exposed to earthquakes in Turkey. International Journal of Disaster Risk Reduction. 104. 104347. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2024.104347>.

Keskin, F. (2014) Politik İletişim Sözlüğü, İmge Kitapevi

Kırtel, O., Aydın, F., Orak Boru, E., Toplu, E., Aydın, E., Sarıbiyık, A., Dok, G., Akkaya, A., Vural, İ., Öntürk, K., Kayatürk, D., Akgül, T., Akça, K., Ipek, M., Sümer, Y., Serdar, A., Arslan, Ş., Ozden, A., Çağlayan, S., Ceyhunlu, A. (2024). Seismic Damage Assessment of under-Construction Industrial Buildings: Insights from The February 2023 Türkiye-Syria Earthquakes. Case Studies in Construction Materials. 21. 1-38. <https://doi.org/10.1016/j.cscm.2024.e03507>.

Kizilhan, J., Neumann, J., Aslan, S., Aladag, E., Dogan, A., Mese, A., Bekisoglu, A., Wenzel, T. (2024). Psychological impact of the earthquake 2023 in Turkey. Discover Public Health. 21. <https://doi.org/10.1186/s12982-024-00198-7>.

Korkmaz, K., Ay, Z., Sari, A., Çelik, İ. (2013). Probabilistic seismic risk assessment of hall buildings in Turkey. The Structural Design of Tall and Special Buildings. 22. <https://doi.org/10.1002/tal.694>.

Kukihara, H., Yamawaki, N., Uchiyama, K., Arai, S., Horikawa, E. (2014). The Trauma, Depression, and Resilience of Earthquake/Tsunami/Nuclear Disaster Survivors of Hirono, Fukushima, Japan.. Psychiatry and clinical neurosciences. 68. <https://doi.org/10.1111/pcn.12159>.

Lindell, M., Perry, R. (2011). The Protective Action Decision Model: Theoretical Modifications and Additional Evidence. Risk analysis : an official publication of the Society for Risk Analysis. 32. 616-32. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.2011.01647.x>.

Mashall, G. (2009) Sosyoloji Sözlüğü (çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü) Bilim ve Sanat: Ankara.

Mcclure, J., Sutton, R., Wilson, M. (2007). How information about building design influences causal attributions for earthquake damage. Asian Journal of Social Psychology. 10. 233 - 242. DOI: 10.1111/j.1467-839X.2007.00232.x

Merriam, S. B. (2018) Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber (Çev.Ed. Selahattin Turan) Nobel Yayıncılık: Ankara

Naeem, M., Ozuem, W., Howell, K., Ranfagni, S. (2023). A Step-by-Step Process of Thematic Analysis to Develop a Conceptual Model in Qualitative Research. International Journal of Qualitative Methods, 22. <https://doi.org/10.1177/16094069231205789>

Nishio, A., Akazawa, K., Shibuya, F., Abe, R., Nushida, H., Ueno, Y., Nishimura, A., Shioiri, T. (2009). Influence on the suicide rate two years after a devastating disaster: A report from the 1995 Great Hanshin-Awaji Earthquake. Psychiatry and clinical neurosciences. 63. 247-50. DOI: 10.1111/j.1440-1819.2009.01942.x

Orhan, A., Seyrek, E., Tosun, H. (2007). A probabilistic approach for earthquake hazard assessment of the Province of Eskişehir, Turkey. Natural Hazards and Earth System Science. 7. DOI: 10.5194/nhess-7-607-2007

Öztürk, M., Arslan, M., Korkmaz, H. (2023). Effect on RC Buildings of 6 February 2023 Turkey Earthquake Doublets and New Doctrines for Seismic Design. Engineering Failure Analysis. 153. 107521. <https://doi.org/10.1016/j.engfailanal.2023.107521>.

Parsons, T. (1951). The Social System. Routledge

Prati, G., Catufi, V., Pietrantonio, L. (2012). Emotional and behavioural reactions to tremors of the Umbria – Marche earthquake. Disasters, 439-451. DOI: 10.1111/j.1467-7717.2011.01264.x

Quilley, S. (2020) Risk, (Sosyoloji Sözlüğü iç. Çev. Mukadder Ezel Yılmaz, Ed. Bryan S.Turner) Pinhan Yayıncılık: İstanbul

Saldana, J. (2019) Nitel Araştırmacılar İçin Kodlama El Kitabı (Çev.Ed. Tüfekci, Aysel & Şad, Süleyman Nihat) Pegem Akademi: Ankara

Sarman A, Tuncay S. (2024) Büyük Depremden 6 Ay Sonra: 2023 Türkiye Depremiyle İlgili Haberlerin ve Diğer Durumların Ergenlerde Kaygı Düzeyi ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu Belirtileriyle İlişkisi. TJFMPC.18(1):81-92. DOI: 10.1177/00302228241295417

Sehlikoğlu Ş, Bekircan E, Gündüz A.(2024) Impact of the February 6, 2023, Turkey earthquake on post-traumatic stress disorder, internet addiction and insomnia: A cross-sectional study. International Journal of Social Psychiatry. 71(2):414-425. doi:10.1177/00207640241294203

Sezgin, U., Punamäki, R.-L. (2014). Perceived Changes in Social Relations after Earthquake Trauma among Eastern Anatolian Women: Associated Factors and Mental Health Consequences. Stress and Health. 32. DOI: 10.1002/smi.2629

Sipahioğlu Ökten, B. (2024). Göç ve Afet İlişkisi: Deprem Göçü. Akademik Yaklaşımlar Dergisi. 15. DOI: 10.54688/ayd.1375491

Sönmez, D., Hocaoglu, Ç. (2023). Post-Traumatic Stress Disorder After Natural Disasters: A ReviewDoğal Afetler sonrası Travma Sonrası Stres Bozukluğu: Bir Gözden Geçirme. Düzce Tıp Fakültesi Dergisi. 25. DOI: 10.18678/dtfd.1277673

Şenol, D. (2023) Deprem ve Toplumsal Hayat, Net Kitaplık: İstanbul

Tang, J.-S., Chang, H.Y., Feng, J.Y. (2024). Development of a Disaster Preparedness Training Program for Community Leaders: Evidence from Taiwan. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 108. 104517. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2024.104517>.

TDK (2025) Risk, <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 31.07.2025

Tekeli-Yeşil, S., Pfeiffer, C., Tanner, M. (2020). The determinants of information seeking behaviour and paying attention to earthquake-related information. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 49. DOI: 10.1016/j.ijdr.2020.101734

Wallace, R. A., Wolf, A. (2015) Çağdaş Sosyoloji Kuramları (çev. Leyla Elburuz, Rami Ayas) Doğu Batı Yayınları

Weber, M. (1978). *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. (Eds. G. Roth & C. Wittich). Berkeley: University of California Press.

Xi, Y., Yu, H., Yao, Y., Peng, K., Wang, Y. Y., Chen, R. (2020). Post-traumatic stress disorder and the role of resilience, social support, anxiety and depression after the Jiuzhaigou earthquake: A structural equation model. *Asian Journal of Psychiatry*. 49. 101958. DOI: 10.1016/j.ajp.2020.101958

Yağlı Soykan, N. (2024). Doğal Afet Sonrası Travma, Yas ve Dini Başa Çıkma: Kahramanmaraş Depremi Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Gumushane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (GİFAD)*. DOI: 10.53683/gifad.1431842

Yanardağ, R., Toper, F., Yağar, F. (2025). 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Merkezli Depremlerin Psiko-Sosyal ve Ekonomik Etkilerinin Keşfedilmesine İlişkin Nitel Bir Çalışma. *Sosyoekonomi*, 33(63), 551-573. <https://doi.org/10.17233/sosyoekonomi.2025.01.25>

Yildiz, A., Teeuw, R., Dickinson, J., Roberts, J. (2020). Children's earthquake preparedness and risk perception: A comparative study of two cities in Turkey, using a modified PRISM approach. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 49. DOI: 10.1016/j.ijdr.2020.101666

Zhang, Z., Shi, Z., Wang, L., Liu, M. (2012). Post-traumatic Stress Disorder, Anxiety and Depression among the Elderly: A Survey of the Hard-hit Areas a Year after the Wenchuan Earthquake. *Stress and health : journal of the International Society for the Investigation of Stress*. 28. 61-8. DOI: 10.1002/smi.1403